

Kijk op Later- pilot

De toekomst van uw dorp

2025

KENNISCENTRUM
ZEEUWSE SAMENLEVING

Siri Pisters, Jesse Kamstra, Emma Duvekot
& Jolanda van Overbeeke – van Sluijs
HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving
24-3-2025

Inhoud

1: Inleiding	2
Transities en de toekomst van plattelandsregio's	2
Keuze voor Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke	3
Leeswijzer.....	4
2: Theoretisch kader	5
Toekomstdenken	5
Toekomstscenario's op basis van trends voor het platteland & brede welvaart	5
3: Methode & context	8
Verkenning.....	8
Onderzoeksdesign.....	8
Vragenlijst	8
Veldwerk	9
Analyse.....	9
4: Beschrijvende resultaten	10
Responscijfers per dorp	10
Leeftijd	10
5: Resultaten van de vragenlijst	12
Waar wens & waarschijnlijkheid overeenkomen	13
Waar wens en werkelijkheid botsen.....	14
Verdeeldheid of neutraal	15
6: Conclusie & Discussie	17
Reflectie op gebruikte methoden	17
Conclusies en reflectie op resultaten.....	18
Aanbevelingen	22
7: Referenties	24
8: Bijlagen	26
Bijlage 1: figuren met resultaten per vraag	26
Bijlage 2: onderwerpen in survey i.c.m. Brede Welvaarts-thema's.....	38

1: Inleiding

Transities en de toekomst van plattelandsregio's

Grote transitieopgaven, zoals de energietransitie, landbouwtransitie en klimaatadaptatieprocessen, nemen op lokaal en regionaal niveau concreet vorm aan. Zo ook in plattelandsregio's in Europa, en specifiek in Zeeland, waar de impact van de energietransitie maar ook de verwachte zeespiegelstijging zeer tastbaar (zullen) zijn. Bestaande infrastructuur zoals de dijken, de deltawerken en windmolens laten nu al zien hoe belangrijk deze thema's nu al zijn voor de provincie. In de toekomst zullen hier verschillende zaken bijkomen; er zijn plannen voor nieuwe kerncentrales en andere grootschalige infrastructuur m.b.t. de energievoorziening. Ook zijn er meerdere dijkversterkingsprojecten in Zeeland gaande of in voorbereiding, om voldoende bescherming tegen de zee te kunnen blijven bieden (Waterschap Scheldestromen, 2024). Tegelijkertijd staat de leefbaarheid op het Zeeuwse platteland onder druk door vergrijzing, het wegtrekken van jonge inwoners en de verschraving van voorzieningen (HZ KCZS, 2021). Van inwoners wordt verwacht dat ook zij zelf actief bijdragen aan bovengenoemde transities, bijvoorbeeld door zelf duurzaamheidsmaatregelen te nemen aan hun eigen woning en tuin. Daarnaast is draagvlak gewenst voor (voorzien) infrastructuur en landschapsveranderingen. Het gedrag van inwoners in deze transities en hun bereidheid tot het maken van keuzes of ondersteunen van maatregelen hangt onder meer af van het toekomstbeeld dat zij hebben voor hun dorp of kern, en hoe ze hopen daar te komen. Duurzaamheidsmaatregelen bijvoorbeeld, zijn alleen succesvol als ze aansluiten bij de wensen en mogelijkheden van de inwoners (HZ KCZS, 2023). Dit onderzoek richt zich daarom op de inwoners van dorpen in Zeeland, en voor deze pilot specifiek op inwoners van Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke.

Dit onderzoek sluit aan bij de bredere trend van 'toekomstdenken': het vermogen om verschillende toekomstbeelden voor te stellen en na te denken over de gewenste toekomst van een gebied. Toekomstdenken is terug te zien in zowel overheidsorganisaties als in onderwijsinstellingen (PONT, z.d.). Door gezamenlijk een toekomstbeeld te schetsen, kunnen programma's, projecten en beleid beter afgestemd worden. Op een constructieve manier samen nadenken over, en bouwen aan, de toekomst van een regio, 'toekomstdenken', is echter geen gegeven, maar een vermogen dat uitgenodigd, geoefend en ondersteund moet worden.

Dit pilotonderzoek richt zich daarom op de vraag:

Welke toekomstscenario's vinden inwoners uit Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke (on)wenselijk en hoe schatten ze de waarschijnlijkheid van deze scenario's in?

Met de volgende deelvragen:

- Waar komen wens en waarschijnlijkheid overeen?
- Waar botsen wens en waarschijnlijkheid?

Het doel van dit onderzoek is drieledig:

1. Inzicht krijgen in de gewenste en verwachte toekomst van inwoners in Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke.

2. Bevorderen en aanmoedigen van kritisch meedenken: Inwoners stimuleren om na te denken over de toekomst van hun leefomgeving, zodat zij kunnen meepraten en -denken over visies en plannen voor de toekomst van Zeeland.
3. Het toetsen van de vragenlijst en gebruikte methodes: Voorbereiding op een breder provinciaal onderzoek.

Keuze voor Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke

Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke zijn kleine dorpen in de gemeente Borsele, gelegen aan de Westerschelde (zie voor de ligging van beide dorpen figuur 2, pagina 9). Ellewoutsdijk heeft ongeveer 370 inwoners en Hoedekenskerke ruim 700. Beide dorpen scoren op veel brede welvaartsthema's vergelijkbaar met het Zeeuws gemiddelde, maar er zijn ook enkele punten waarop de dorpen zich onderscheiden. Dit wordt toegelicht in het volgende tekstblok.

De brede welvaart in Ellewoutsdijk & Hoedekenskerke

In eerdere onderzoeken van het HZ KCZS is de brede welvaart in beide dorpen onder de loep genomen. Hieruit bleek dat beide dorpen op veel brede welvaarts-thema's vergelijkbaar met het Zeeuws gemiddelde scoren. Een terugkerend thema in is echter dat veel voorzieningen in de Zak van Zuid-Beveland (en daarmee in Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke) op een grote reisafstand liggen en dat deze voorzieningen vaak alleen met de auto bereikbaar zijn. Ter illustratie: in beide dorpen is geen café of supermarkt en in Ellewoutsdijk is geen basisschool. Voor een basisschool of kindcentrum moet een inwoner van Ellewoutsdijk minimaal naar Driewegen (3.5 km) of Ovezande (4 km) rijden, of nog verder. Voor voortgezet onderwijs moet men nog veel verder reizen: de dichtstbijzijnde middelbare scholen zijn in Goes, op minimaal 16 kilometer afstand te vinden. Goes ligt als dichtstbijzijnde stad voor Ellewoutsdijk op ongeveer 25 minuten reisafstand, voor Hoedekenskerke is dit ongeveer 15 minuten (beiden met de auto). Niet geheel verrassend worden zowel het voorzieningenaanbod als de bereikbaarheid van van voorzieningen door inwoners van Ellewoutsdijk lager dan gemiddeld beoordeeld (HZ KCZS, 2022a & 2022b). Ook is het autogebruik in Ellewoutsdijk hoger dan gemiddeld vergeleken met andere dorpen in de Bevelanden (HZ KCZS, 2022a). Beide dorpen springen er echter in positieve zin uit als men kijkt naar de hoeveelheid natuurgebied per inwoner; deze is vanwege de ligging aan de Westerschelde, een natura-2000 gebied voor beide dorpen hoger dan gemiddeld in Zeeland (HZ KCZS, 2022b, Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, z.d.). Ook qua inkomen en arbeid scoren beide dorpen vaak (iets) hoger dan gemiddeld in Zeeland; in beide dorpen wonen relatief weinig mensen die rond het sociaal minimum verdienen en in Hoedekenskerke is ook de netto arbeidsparticipatie iets hoger dan in de rest van Zeeland (HZ KCZS 2022b).

De keuze voor het betrekken van deze twee dorpen in het pilot-onderzoek is deels gebaseerd op inzichten uit eerder onderzoek. In april 2023 publiceerden wij een onderzoek naar ['Zeeuwse inwoners en het verduurzamen van de eigen woning'](#) (HZ KCZS, 2023). Een belangrijk inzicht was het belang van inspelen op de sociale omgeving om inwoners te bereiken en motiveren. Vooral in dorpen met relatief veel 'achterblijvers'¹ op het gebied van woningverduurzaming, valt nog veel winst te behalen. Op basis

---

¹ Met achterblijvers werd in dit onderzoek de groep inwoners aangeduid die *vergeleken met andere inwoners* minder bereid was om zelf initiatief te nemen om de eigen woning te verduurzamen.

hiervan is gekozen voor Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke, dorpen met relatief veel inwoners die (nog) weinig tot geen maatregelen hebben genomen om hun woning te verduurzamen.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk leggen we kort uit wat we onder het begrip toekomstdenken verstaan en hoe we dit hebben vertaald naar een vragenlijst met 20 toekomstscenario's. We vragen deelnemers naar de wenselijkheid (of ze willen dat het scenario uitkomt) en de waarschijnlijkheid (hoe waarschijnlijk ze denken dat het scenario zal gebeuren). In de methodologie beschrijven we hoe de vragenlijst is opgezet en hoe we de resultaten hebben geanalyseerd. Daarna presenteren we de resultaten. Tot slot reflecteren we op de resultaten in de discussie en trekken we de belangrijkste conclusies uit het onderzoek.

2: Theoretisch kader

Toekomstdenken

Toekomstdenken helpt bij het verkennen van de impact van huidige ontwikkelingen en trends op de regio, zodat inwoners, overheden en andere betrokkenen hierop kunnen inspelen. Dit proces is met name relevant voor zeer complexe vraagstukken, ook wel eens ‘wicked problems’ genoemd (o.a. Rittel & Webber, 1973; Peters, 2017), zoals klimaatverandering, waar geen eenvoudige of eenduidige oplossingen voor is. Toekomstdenken (‘future-thinking’ of ‘future literacy’) is een manier om met deze uitdagingen en problemen aan de slag te gaan. Het gewenste toekomstbeeld schetsen is de eerste stap van toekomstdenken, pas daarna wordt gekeken hoe dit gewenste beeld werkelijkheid kan worden. Belangrijk hierbij is om gebruik te maken van inlevingsvermogen en fantasie, om een toekomst voor te stellen die er anders uitziet dan het dagelijks leven (Toivonen et al. 2021). Toekomstdenken gaat ook over het kritisch onder de loep nemen van aannames onder bestaande toekomstperspectieven, bijvoorbeeld de aanname dat economische groei ten goede komt aan de leefbaarheid in een regio (Zonnenberg, 2023). Voorbeelden van de inzet van toekomstdenken in beleid en onderzoek zijn onder andere het ‘ToekomstatelierNL2100’, een programmalijs van het College van Rijksadviseurs dat zich richt op de vraag hoe we het beste om kunnen gaan met onze ruimte in Nederland; het Lab Toekomstige Generaties, dat streeft naar het behartigen van de belangen van toekomstige generaties in politiek en beleid; het Ministerie van de Toekomst, een bottom-up organisatie van burgers en professionals en het lectoraat Futures literacy (Unesco chair) aan de Hanze Hogeschool, dat zich richt op het ontwikkelen van capaciteit onder studenten om na te denken over de toekomst.

Dit onderzoek richt zich op het bevorderen van ‘toekomstdenken’ in plattelandsregio’s. Een van de doelen is om bewoners, overheden en andere betrokkenen aan te moedigen kritisch na te denken over mogelijke toekomstscenario’s. Om zo een gesprek op gang te brengen over gewenste toekomstbeelden.

Het naast elkaar zetten van ‘wenselijkheid’ en ‘waarschijnlijkheid’ om zo te kijken bij welke scenario’s deze overeenkomen en waar het botst, is gebaseerd op een bestaand theoretisch model; de ‘toekomst kegel’ (Voros, 2003).

Toekomstscenario’s op basis van trends voor het platteland & brede welvaart

De vragenlijst voor dit onderzoek bestaat uit 20 toekomstscenario’s die gebaseerd zijn op trends voor het Europese platteland (overkoepelende ontwikkelingen) en de acht dimensies van brede welvaart. Plattelandsregio’s, waar het grootste deel van Zeeland onder valt, verschillen sterk van stedelijke Europese gebieden, waardoor hier andere ontwikkelingen te verwachten zijn dan in stedelijk Europa. Ook beleid dat op stedelijk gebied gericht is, kan in ruraal gebied een hele andere uitwerking hebben. Om beter inzicht te krijgen in waar plattelandsregio’s mee te maken hebben en gaan krijgen is binnen het Europese Horizon 2020 project ‘Ruralization’ (Ruralization, z.d.) tussen 2019 en 2023 onderzoek gedaan naar te verwachten ontwikkelingen in plattelandsregio’s in Europa. Deze trends zijn gedocumenteerd in de vorm van ‘rural trend cards’ (Finland Futures Center, z.d.).

Trends zijn dus overkoepelende ontwikkelingen die impact hebben op de brede welvaart in plattelandsregio’s, binnen en buiten Zeeland. Het verschilt echter per locatie hoe deze zich lokaal ontploegen en hoe een lokale samenleving reageert en/of inspeelt op trends. De 20 scenario’s die we

voor dit onderzoek hebben opgenomen in de vragenlijst, zijn mogelijke gevolgen of lokale uitingen van deze trends.

Naast aansluiting op overkoepelende trends voor het platteland, wilden wij scenario's over het gehele spectrum van brede welvaart uitvragen, zodat we alle aspecten van kwaliteit van leven die met brede welvaart gemeten worden, konden aanstippen.

Door de lens van brede welvaart kunnen we in beeld brengen hoe het gesteld is met de kwaliteit van leven in een regio in het hier en nu, maar ook de mate waarin de huidige kwaliteit van leven invloed heeft op de toekomst (latere generaties) of van regio's elders in de wereld (CBS, 2024b). Brede welvaart belicht acht dimensies: subjectief welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu (zie figuur 1). Door regio's op al deze thema's te monitoren, krijgen we inzicht in verschillen tussen gebieden, maar ook in trends over tijd binnen regionale ontwikkelingen. Voor het ontwikkelen van de vragenlijst van dit onderzoek zijn er voor ieder brede welvaartsthema meerdere scenario's ontworpen. Alle twintig scenario's in de vragenlijst voor dit onderzoek vallen vervolgens ook weer onder één van de trends waar het Europese platteland nu al mee te maken heeft, of gaat krijgen, volgens de analyse als onderdeel van Ruralization.

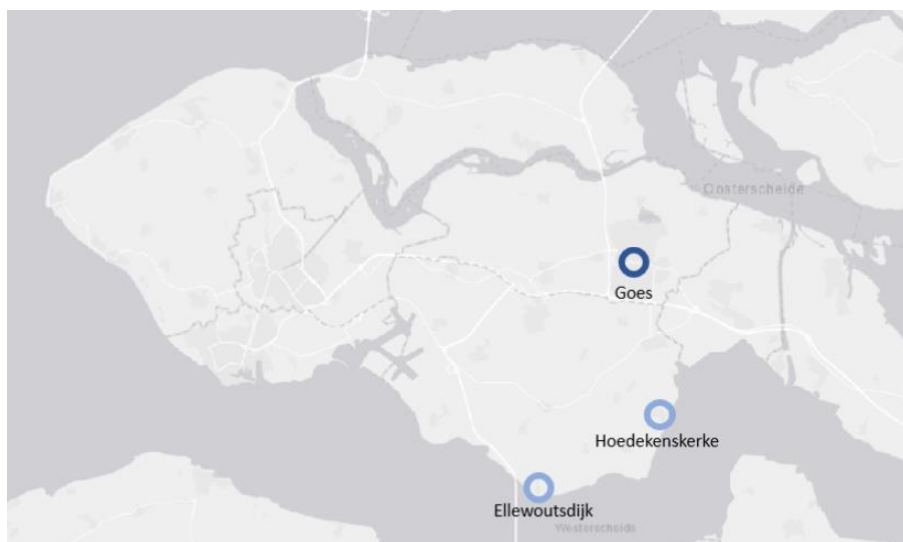
Figuur 1: de acht thema's van brede welvaart

3: Methode & context

Verkenning

In de verkennende fase van het onderzoek hebben we de dorpsraad, de werkgroep duurzaamheid en vrijwilligers van het kerkje 'Ellesdiek' uit Ellewoutsdijk gesproken. We concludeerden dat er wellicht een kleine groep inwoners actief wil of kan bijdragen aan het verduurzamen van de gemeenschap en er zeker een mate van sociale cohesie aanwezig is (bijvoorbeeld rond het actieve dorpshuis in Ellewoutsdijk). Anderzijds leek er weinig momentum te zijn om concreet met een duurzamere toekomst aan de slag te gaan. Naar aanleiding van deze observatie, leek het ons zinvol om eerst een beeld te krijgen van wat de inwoners van deze dorpen eigenlijk verwachten en wensen voor de toekomst van hun dorp. Dit is de reden dat we de focus van dit onderzoek breder hebben getrokken dan duurzaamheid alleen en uiteindelijk op de huidige onderzoeksvraag- en opzet zijn uitgekomen. Vanuit de duurzaamheidswerkgroep van Hoedekenskerke was er ook interesse in het onderzoek.

Figuur 2: Ligging van Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk.

Onderzoeksdesign

Voor de beantwoording van de hoofdvraag van het onderzoek is gekozen voor een vragenlijst onder inwoners van Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke. Via deze vragenlijst is aan alle inwoners gevraagd hoe ze tegen verschillende toekomstscenario's voor hun dorp aankijken.

Vragenlijst

Zoals in het theoretisch kader toegelicht, zijn de onderwerpen van de vragenlijst gebaseerd op de thema's van Brede Welvaart (CBS, 2024b), op basis van de rural trend cards van het Europese Horizon/Ruralization project (Kuhmonen et al. 2021; Ruralization, z.d.). Per brede welvaarts-thema zijn twee tot drie scenario's gemaakt. In **bijlage 2** is te zien welke scenario's er aan welke brede welvaarts-thema's verbonden zijn.

Voor elk scenario konden inwoners aangeven hoe waarschijnlijk en hoe wenselijk ze het scenario vonden, beiden op een schaal van 1 (heel onwaarschijnlijk / onwenselijk) tot 5 (heel waarschijnlijk / wenselijk). Deze vraagstelling is gebaseerd op het theoretisch kader van de 'toekomst kegel' (*future*

cone) zoals beschreven door Voros (2003). Alle scenario's zijn ondersteund met een afbeelding en een korte uitleg. Zie voor de gebruikte afbeeldingen en specifieke vraagstelling **bijlage 1**.

Veldwerk

De uitnodiging om de vragenlijst is verspreid via flyers met daarop een QR-code en een link. Er heeft geen selectie plaatsgevonden, alle adressen in Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke hebben een flyer ontvangen (behalve de adressen met een 'NEE-NEE' sticker). Door de QR code te scannen of de link over te typen konden inwoners de vragenlijst online invullen. Voor inwoners die voorkeur hadden voor een papieren vragenlijst, is er een brievenbus in de dorpen neergezet. Bij deze brievenbus lag een stapel papieren vragenlijsten, die inwoners konden invullen en in de brievenbus konden doen. De locatie van de brievenbus stond ook op de flyer vermeld, waardoor inwoners konden weten waar ze de vragenlijst konden ophalen en inleveren.

Analyse

Het onderzoek is in twee verschillende dorpen uitgezet. Om er zeker van te zijn er geen belangrijke informatie over het hoofd gezien wordt, zijn eerst alle resultaten van beide dorpen apart van elkaar geanalyseerd. Hierbij is per vraag gekeken of de resultaten per dorp (betekenisvol) verschillend waren. Dit bleek bij alle vragen niet het geval te zijn. Na deze controle is er voor gekozen om alle data samen te voegen en de data uit beide dorpen als één geheel te analyseren. Qua ligging, demografie, en profiel zijn de dorpen ook vergelijkbaar genoeg om de resultaten voor dit onderzoek samen te voegen. Zoals eerder toegelicht scoren de dorpen vergelijkbaar op verschillend thema's en onderwerpen uit eerdere onderzoeken naar de brede welvaart in Zeeland en in Zuid-Beveland (HZ KCZS 2022a & 2022b). Ook zijn beide dorpen relatief klein als men kijkt naar het aantal inwoners en is de ligging van de dorpen vergelijkbaar (beiden direct aan de Westerschelde, en op 15-25 minuten rijden naar de dichtstbijzijnde stad).

Terugkoppeling resultaten

De resultaten zijn tijdens een werksessie teruggekoppeld aan geïnteresseerde inwoners uit Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke. Hier waren in totaal 8 personen aanwezig, waaronder iemand van de dorpsraad in Hoedekenskerke, de werkgroep duurzaamheid in Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke. De belangrijkste reflecties op de resultaten vanuit deze groep inwoners zijn meegenomen in de discussie.

4: Beschrijvende resultaten

Responscijfers per dorp

In Ellewoutsdijk is de vragenlijst verspreid en opengesteld in de periode 30 oktober tot 20 november 2024. In totaal is de vragenlijst door 52 inwoners van Ellewoutsdijk ingevuld. Dit komt neer op ongeveer 15% van het totaal aantal inwoners van 15 jaar en ouder (CBS, 2024a).

In Hoedekenskerke konden inwoners de vragenlijst tussen 20 november en 16 december 2024 invullen. Uiteindelijk hebben 71 mensen de vragenlijst in Hoedekenskerke volledig ingevuld. Dit is net iets minder dan 12% van het totale inwonersbestand van Hoedekenskerke vanaf 15 jaar (CBS, 2024a).

Hiermee komt de totale respons op 123 inwoners van Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk samen. Zoals te zien is in tabel 1, heeft het overgrote deel van de deelnemers de vragenlijst online ingevuld. Het totaal aantal papieren vragenlijsten is met 9 slechts 7% van het totaal.

Op basis van deze repons kunnen we waardevolle, maar geen representatieve uitspraken doen. Dit betekent dat de resultaten uit dit onderzoek geen beeld geven van hoe *alle* inwoners denken over de scenario's, of over hoe deze dorpen *gemiddeld genomen* naar de scenario's kijken.

	Ellewoutsdijk	Hoedekenskerke	Totaal
Respons online (QR of link)	47	67	114
Respons papieren vragenlijst	5	4	9
Totale respons (N)	52	71	123
Totaal aantal inwoners vanaf 15 jaar (CBS, 2024a)	340	600	940
Aantal respondenten als percentage aantal inwoners vanaf 15 jaar	15,3%	11,8%	13,1%

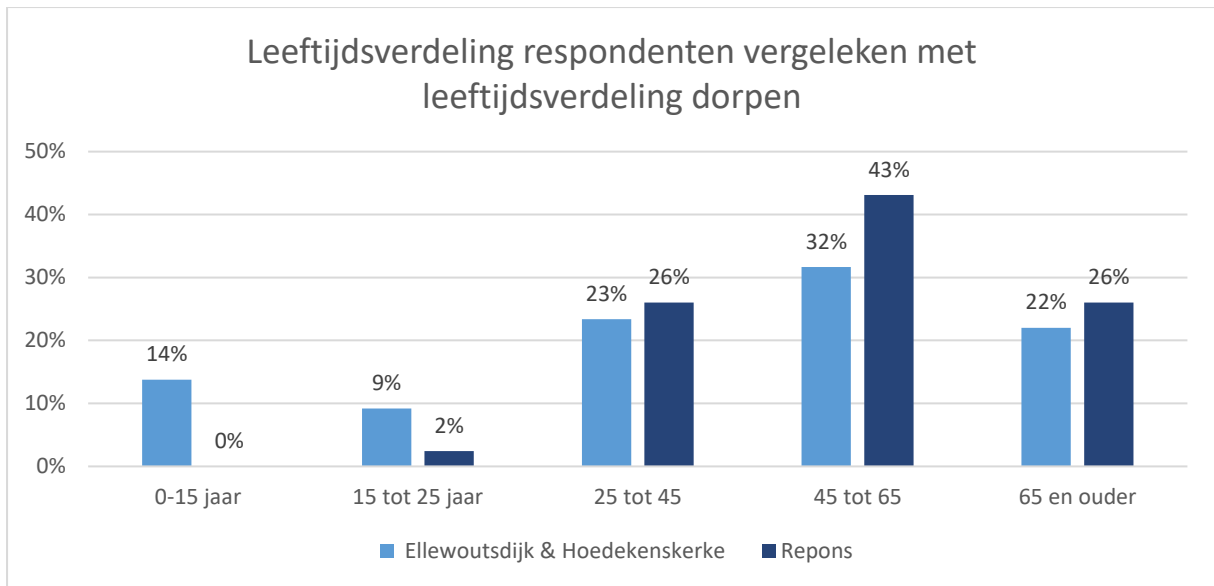
Tabel 1: respons per dorp en totaal.

Leeftijd

Respondenten is gevraagd om hun leeftijd in te vullen. In figuur 3 is de verdeling van de respondenten over verschillende leeftijdscategorieën te zien². Jongeren onder de 25 zijn ondervertegenwoordigd met slechts 2% van de deelnemers, terwijl ongeveer 23% van de inwoners van Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke jonger is dan 25. De groep 45- tot 65-jarigen is daarentegen oververtegenwoordigd met 43%, terwijl ze 'slechts' 32% van het inwonersbestand uitmaken. In Hoedekenskerke was de gemiddelde leeftijd van deelnemers met 51 jaar iets lager dan gemiddeld, in Ellewoutsdijk was de gemiddelde leeftijd van deelnemers ongeveer 57 jaar. De totale gemiddelde leeftijd van alle deelnemers is 54 jaar.

---

² De respons per leeftijd is berekend op basis van 120 deelnemers. Drie deelnemers hebben hun leeftijd niet, of niet volledig ingevuld, en zijn daarom niet meegenomen in deze leeftijdsverdeling. Deze drie deelnemers zijn ook niet meegenomen in de berekening van het gemiddelde.

Figuur 3: Verdeling respondenten over leeftijdscategorieën. Respons per dorp vergeleken met inwonersaantallen per leeftijd (Bron: CBS, 2024a)

5: Resultaten van de vragenlijst

Onderstaande tabel 2 geeft een overzicht van alle resultaten. We lichten de resultaten verder toe op de volgende pagina.

Scenario	Wenselijk?			Waarschijnlijk?			Neigt naar:
	ja !	neutraal	nee !	ja !	neutraal	nee !	
Verduurzaming woningen en straat	82%	15%	3%	60%	20%	20%	☺ wens = waarschijnlijk
High-tech infrastructuur waterveiligheid	76%	22%	2%	57%	24%	19%	
Actief dorpsleven	67%	28%	5%	55%	22%	23%	
Schaalvergroting intensieve landbouw	12%	26%	62%	20%	20%	60%	
Grootschalige groene industrie	3%	10%	87%	24%	10%	66%	
Komst AZC	4%	21%	75%	11%	21%	68%	
Deelauto's	15%	35%	50%	5%	11%	84%	
Eenzaamheid & ouderen	3%	12%	85%	59%	20%	21%	☹ wens < > waarschijnlijk
Zorgvoorzieningen ouderen	85%	14%	1%	23%	10%	67%	
Sport & spel aanbod / gezondheid kinderen	86%	11%	3%	38%	23%	39%	
Divers arbeids & onderwijsaanbod	58%	35%	7%	10%	22%	68%	
Goedkoop tanken	72%	19%	9%	8%	6%	86%	
Investing in veiligheid	63%	31%	6%	25%	26%	49%	
Nieuwbouw	59%	20%	21%	27%	19%	54%	
Groei toeristische sector	36%	28%	36%	59%	18%	23%	☹ verdeeld / neutraal
Lokale energicoöperatie	33%	38%	29%	24%	22%	54%	
LHBTQ+/Parade	18%	43%	39%	4%	18%	78%	
Thuiswerken	28%	55%	17%	40%	29%	31%	
De-growth & kleinschalige landbouw	64%	25%	11%	27%	32%	41%	
Verwildering	52%	20%	28%	40%	19%	41%	

Tabel 2: Overzicht van de resultaten per scenario, in percentages. De blauwe cellen geven het meest gegeven antwoord voor die vraag aan.

Waar wens & waarschijnlijkheid overeenkomen

Deze categorie bestaat uit de scenario's die ofwel a) **wenselijk en waarschijnlijk** worden gevonden door deelnemers ofwel b) **onwenselijk en onwaarschijnlijk** worden gevonden.

Wenselijk & waarschijnlijk

Verduurzamen bestaande woningen & straatbeeld: Over het verduurzamen van het bestaande woningbestand zijn respondenten eensgezind: 83% zou dit een wenselijke ontwikkeling vinden. Een ruime helft van de respondenten ziet dit ook daadwerkelijk gebeuren in de toekomst (60%).

Nieuwe infrastructuur waterveiligheid: Driekwart van de deelnemers vindt het (heel) wenselijk dat er high-tech infrastructuur rondom hun leefgebied zal komen om hen te beschermen tegen zeespiegelstijging. De groep die ook verwacht dat dit gaat gebeuren is iets kleiner, maar vormt nog steeds de meerderheid (57%). Wat opvalt is dat er bijna niemand is die dit scenario niet verwacht of wenselijk vindt. Slechts 19% ziet dit scenario als onwaarschijnlijk en 2% van de respondenten zouden het ook een onwenselijke ontwikkeling vinden.

Actief dorpsleven: Deelnemers geven aan een actief dorpsleven een wenselijk scenario vinden. Ruim twee derde van de deelnemers vindt dit wenselijk, slechts 6% vindt dit eerder onwenselijk. Deelnemers zien dit scenario ook als waarschijnlijk: ruim de helft vindt een actief dorpsleven in meer of mindere mate waarschijnlijk, 23% heeft echter lagere verwachtingen over dit dorpsleven.

Onwenselijk & onwaarschijnlijk

Uitbreiding intensieve landbouw: de meerderheid van de deelnemers (62%) heeft aangegeven dat uitbreiding van de intensieve landbouw rondom de dorpen niet wenselijk is. Slechts een kleine groep van 13% geeft aan dit wel graag te zien. Een kwart van de deelnemers staat neutraal tegen uitbreiding van intensieve landbouw in en rondom Ellewoutsdijk of Hoedekenskerke. Ongeveer 61% geeft aan ook niet te verwachten dat er schaalvergroting of intensivering van de landbouw plaats zal vinden.

Groei grootschalige groene industrie: De groei van grootschalige groene industrie rondom het dorp is één van de onderwerpen waar de deelnemers het meest uitgesproken over waren: 87% geeft aan dat grootschalige groene industrie in de nabije omgeving (zeer) onwenselijk is. 10% staat neutraal tegenover de komst van grootschalige industrie. De resterende 3% geeft aan dit scenario wenselijk te vinden. Van de deelnemers ziet bijna twee derde (66%) de komst van deze industrie als onwaarschijnlijk of heel onwaarschijnlijk.

AZC: 75% van de deelnemers vindt de komst van een AZC, met maximaal 40 verblijfsplaatsen, onwenselijk of heel onwenselijk. Ze vinden het niet erg waarschijnlijk dat dit gaat gebeuren; een meerderheid van 68% vindt dit (zeer) onwaarschijnlijk. Een kleine groep van 11% ziet de komst van een AZC wel als waarschijnlijk. Slechts 4% van de deelnemers geeft aan de komst van een AZC wenselijk te vinden.

Elektrische deelauto's: Inwoners is gevraagd hoe men staat tegen het gebruik van elektrische deelauto's, als alternatief voor de huidige situatie waarbij inwoners doorgaans een eigen auto hebben. Bij dit scenario geven respondenten duidelijk aan dat ze de komst van deelauto's als alternatief voor een eigen auto niet wenselijk en nog veel minder waarschijnlijk vinden. Volgens 85% van alle deelnemers zijn deelauto's een onwaarschijnlijk scenario, slechts 5% geeft aan dit wel waarschijnlijk te vinden. De groep die deelauto's ook onwenselijk vindt (51%), is een stuk groter dan de groep die dit wel wenselijk vindt (15%). Opvallend is dat ook een relatief grote groep van 35%

er neutraal in staat. Kortom, er zijn meer respondenten tegen dan voor dit scenario; vooral de verwachtingen met betrekking tot de auto's zijn enorm laag.

Waar wens en werkelijkheid botsen

In deze categorie vallen de scenario's waarbij de wenselijkheid en waarschijnlijk botsen.

Onwenselijk, waarschijnlijk

Meer eenzame ouderen: Dit is het enige scenario dat door deelnemers onwenselijk maar wel waarschijnlijk werd gevonden. Ruim de helft (58%) zit dit als een (heel) waarschijnlijk scenario en bijna alle deelnemers zien dit als (84%) een onwenselijk scenario.

Wenselijk, onwaarschijnlijk

Meer zorgvoorzieningen ouderen: 85% van de respondenten vindt het wenselijk als er meer zorgvoorzieningen voor ouderen zouden komen, al denkt 78% van de respondenten dat het (zeer) onwaarschijnlijk is dat dit scenario realiteit wordt.

Groter sport & spel aanbod voor jeugd: Een breder aanbod van sport- en spel activiteiten, met het oog op gezondheid van de kinderen in deze dorpen, is volgens een overgrote meerderheid wenselijk. De groep die dit scenario ook waarschijnlijk vindt, is echter een stuk kleiner (38%). De groep die dit scenario niet waarschijnlijk vindt is ongeveer even groot (40%). Deelnemers geven dus duidelijk aan een breder sport- en spel aanbod toe te juichen, maar de verwachtingen hierover lopen flink uiteen.

Divers arbeids- en onderwijsaanbod: Bij de inwoners van Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke is een verschil te zien tussen wat men verwacht en wat men wenselijk vindt als het gaat om een divers arbeids- en onderwijsaanbod. Meer dan de helft (58%) van de deelnemers heeft aangegeven het (heel) wenselijk te vinden als er het aanbod in de omgeving divers(er) zou zijn. Opvallend is dat een grote groep (35%) hier neutraal tegenover staat – zij vinden het niet wenselijk, maar ook niet onwenselijk. De verwachting dat er ook echt een breder aanbod van banen en opleidingen in de omgeving gaat komen, is echter laag: slechts 10% ziet dit als waarschijnlijk, tegenover een groep van 68% die dit scenario eerder onwaarschijnlijk vindt. Bijna 40% van alle inwoners hoopt wel op dit scenario, maar verwacht dit tegelijkertijd niet.

Goedkoop tanken: Inwoners van Ellewoutsdijk zijn voor het bereiken van verschillende voorzieningen (supermarkt, horeca, sportterrein) vaak aangewezen op de auto. Openbaar vervoer in de regio is zeer beperkt en niet iedereen is in staat om alle afstanden met de fiets af te leggen. Veel 'standaard' voorzieningen³ liggen in andere dorpen in de omgeving. Met het oog op deze afhankelijkheid van de auto is gevraagd hoe inwoners kijken naar brandstofprijzen en mogelijke verlaging hiervan. Niet geheel onverwacht geeft een groot deel van de deelnemers (72%) aan dit scenario wenselijk of heel wenselijk te vinden. Toch geeft ook ongeveer 19% van de deelnemers aan hier neutraal tegenover te staan. De verwachting dat dit scenario ook realiteit wordt, is echter bijzonder laag: 86% van de deelnemers vindt dit scenario (heel) onwaarschijnlijk, en nog geen 10% denkt wel dat dit een waarschijnlijk toekomstbeeld is.

Meer geld voor veiligheid/drugscriminaliteit: Aan inwoners is ook gevraagd hoe men staat tegenover een grotere investering in (het waarborgen van) de veiligheid in en rondom het dorp, met name op het gebied van (drugs)criminaliteit. Ongeveer 63% van de inwoners gaf aan dit scenario wenselijk te

---

³ Denk hierbij aan een basisschool, supermarkt, sportveld of een postkantoor.

vinden, de groep die dit ook waarschijnlijk vindt is echter een stuk kleiner, namelijk 26%. De groep die dit scenario niet waarschijnlijk vindt, is met 49% een stuk groter.

Nieuwbouw: Een meerderheid van de deelnemers (58%) heeft aangegeven dat de bouw van nieuwe woningen in de dorpen (zeer) wenselijk is. De groep die nieuwbouw in meer of mindere mate onwenselijk vindt, is met 21% een stuk kleiner. De verwachtingen liggen echter een stuk lager: 54% heeft weinig tot geen verwachting dat er nieuwbouw gerealiseerd gaat worden. Een groep van 27% vindt nieuwbouw echter wel waarschijnlijk.

Verdeeldheid of neutraal

Verschillende scenario's waren niet eenvoudig in te delen in één van de twee eerste hoofdcategorieën. Bij een deel van de vragen had een relatief grote groep deelnemers geen uitgesproken mening over hoe wenselijk of hoe waarschijnlijk het bevroegde scenario was (grote categorie 'neutraal').

Daarnaast waren er enkele vragen waarbij de meningen sterk uiteenliepen; hier was dus juist een kleine 'neutrale' groep, maar waren de meningen verdeeld over hoe wenselijk of hoe waarschijnlijk iets was.

Wenselijkheid verdeeld of neutraal

Groei toeristische sector: Over (de ontwikkelingen in) de toeristische sector zijn de verwachtingen vrij duidelijk: 58% van de deelnemers geeft aan dat een groei in aantal toeristen (zeer) waarschijnlijk is. Over de wenselijkheid van een toenemend toerisme zijn deelnemers verdeeld: een even grote groep vindt het wenselijk als onwenselijk (beide 36%), een iets kleinere groep (28%) gaf aan hier neutraal tegenover te staan.

Lokale energiecoöperatie(s): Respondenten hadden geen enorm uitgesproken mening als het ging om energiecoöperaties. Eén van de scenario's ging over het opzetten van een lokale energiecoöperatie waarbij dorpsbewoners lid konden zijn, en hiermee ook konden profiteren van (eventuele) winsten van een energiecoöperatie. De groep respondenten die dit niet wenselijk, maar ook niet onwenselijk vond, was met 38% de grootste. Ongeveer één derde van de deelnemers vindt een energiecoöperatie wel wenselijk, maar ook 30% niet. Er zijn echter weinig verwachtingen dat er ook daadwerkelijk een energiecoöperatie van de grond komt: 55% vindt dit eerder onwaarschijnlijk, en nog eens 22% was hier neutraal over. Ongeveer één op de vier deelnemers vond dit scenario wel realistisch.

LHBTGQ+ parade in Zeeland: Over de komst van een parade met het oog op diversiteit en (seksuele) geaardheid in het dorp zijn de deelnemers overwegend neutraal. 43% van de deelnemers staat daar neutraal in. De groep die een parade wel wenselijk vindt is met 18% wel wat kleiner dan de groep die die niet wenselijk vindt (39%). Er zijn zeer weinig verwachtingen met betrekking tot een parade in één van de twee dorpen. Slechts 4% geeft aan in meer of mindere mate te verwachten dat dit scenario realiteit wordt, terwijl een veel grotere groep, van 78%, deze verwachting niet heeft.

Thuiswerken: Deelnemers hebben niet echt een uitgesproken mening over (meer) thuiswerken. 55% van de deelnemers geeft aan hier niet direct voor of tegen te zijn, maar er neutraal tegenover te staan. Het aantal mensen dat aangeeft het wenselijk te vinden (29%) is iets groter dan de groep die dit onwenselijk vindt (17%). De groep die ook echt verwacht dat er meer thuisgewerkt gaat worden in Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke is iets groter dan de groep die dit niet verwacht: 40% geeft aan dit

waarschijnlijk te vinden, 31% vindt het eerder onwaarschijnlijk. Bijna 30% vindt dit scenario niet duidelijk waarschijnlijk of onwaarschijnlijk.

Wenselijk, waarschijnlijkheidverdeeld of neutraal

Kleinschalige, natuurinclusieve landbouw: Meer kleinschalige landbouw met oog voor de natuur in de omgeving van de dorpen vindt een kleine minderheid van de deelnemers een onwenselijk scenario (11%), de groep die dit wel wenselijk vindt, is met 64% een stuk groter. Hoewel veel deelnemers dit scenario graag realiteit zien worden, is de groep die dit ook verwacht relatief klein: 29% ziet een groei in kleinschalige en natuurinclusieve landbouw als waarschijnlijk. Bijna één op de drie deelnemers heeft geen uitgesproken mening over hoe waarschijnlijk dit scenario is.

Land teruggeven aan de natuur: Over het scenario waarin stukken land worden 'verwilderd', oftewel teruggegeven aan de natuur zijn de meningen onder deelnemers in beide dorpen verdeeld. Iets meer dan de helft van de respondenten (52%) zou het wenselijk vinden als landbouwgrond wordt teruggegeven aan de natuur of wordt omgebouwd tot natuurgebied; 28% zit hier niet op te wachten. De groep die verwacht dat dit ook plaats gaat vinden, en de groep die dit niet verwacht zijn bijna exact even groot: 40% verwacht dat er in meer of mindere mate stukken land verwilderd gaan worden, 41% heeft deze verwachting niet. Hoewel deelnemers dit scenario iets vaker wenselijk vinden, zijn de meningen over hoe realistisch verwildering is, verdeeld.

6: Conclusie & Discussie

In deze pilot zijn inwoners uit Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke bevroegd door middel van een vragenlijst met 20 scenario's. Bovenstaande resultaten geven inzicht in hoe de deelnemers van dit onderzoek, met de informatie, kennis en ervaringen waarover zij nu beschikken, kijken naar de toekomst van hun dorp. De resultaten uit deze pilot zijn niet representatief voor de inwoners uit Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke, maar geven wel aanwijzingen over het sentiment rond bepaalde toekomstscenario's onder inwoners.

Voor (lokale) overheden vormen deze resultaten een extra thermometer om te polsen of ideeën over de toekomst onder inwoners overeenkomen met de plannen die de overheid heeft. Daarnaast kunnen de resultaten inzicht geven over thema's waar actie kan worden ondernomen. In deze discussie zullen we eerst reflecteren op de gebruikte methode voor dit onderzoek. Vervolgens reflecteren we op de resultaten en geven we op basis hiervan een aantal aanbevelingen. Als laatste vatten we de belangrijkste conclusies nogmaals samen.

Reflectie op gebruikte methoden

De methode die wordt gebruikt in dit onderzoek is, samen met de specifieke context in Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke, bepalend voor welke uitspraken er gedaan kunnen worden op basis van de resultaten.

Ondanks dat er een uitnodiging voor het onderzoek naar (zo goed als) alle adressen in beide dorpen is verstuurd, zijn de deelnemers aan het onderzoek geen exacte afspiegeling van het inwonersbestand van deze dorpen; met name jongeren zijn ondervertegenwoordigd. Hiermee mist dus in feite de stem van de jongere generatie, die uiteraard juist gehoord zou moeten worden als het gaat om het verkennen van toekomstscenario's. Dit is een aandachtspunt voor vervolgonderzoek. Verder zijn andere achtergrondgegevens niet uitgevraagd (bijvoorbeeld opleidingsniveau, geslacht, inkomensniveau), waardoor eventuele verschillen die met deze achtergrondgegevens te maken hebben, niet waargenomen kunnen worden. Verder is het niet mogelijk om met de verzamelde gegevens uitspraken te doen over wat deze dorpen *over de breedte* vinden van de uitgevraagde onderwerpen. Ondanks dit gegeven is de respons in beide dorpen boven de 10% (t.o.v. het totale inwoneraantal), genoeg om betekenisvolle inzichten mee te verkrijgen.

De kwantitatieve analyses van dit onderzoek zijn uitgevoerd door meerdere onderzoekers van HZ KCZS. Verder zijn de resultaten en de volledige rapportage gecontroleerd en van feedback voorzien door een extern onderzoeker.

Eventueel vervolgonderzoek

Zoals eerder beschreven is de vragenlijst gebaseerd op thema's, trends, en onderwerpen die in meer of mindere mate in heel de Europese Unie te zien zijn (of te verwachten zijn) in plattelandsregio's. Het onderzoek op zo'n manier opgezet dat het mogelijk is om een vergelijkbaar onderzoek in andere dorpen of in andere (plattelands)regio's uit te zetten. Een grotendeels vergelijkbare vragenlijst kan in andere regio's uitgezet worden, waardoor dorpen binnen een regio, of zelfs verschillende (plattelands)regio's met elkaar vergeleken zouden kunnen worden (uiteraard alleen bij voldoende respons). Verder is het indien nodig of gewenst mogelijk om de vragenlijst deels aan te passen als de

context van een andere regio daarom vraagt (bijvoorbeeld omdat een thema niet van toepassing is in een specifieke regio)⁴.

Tijdens het analyseren van de data van dit onderzoek is geconcludeerd dat enkele vragen voor eventueel vervolgonderzoek aangescherpt kunnen worden. Bij enkele vragen zijn onbewust meerdere (mogelijke) veranderingen tegelijk uitgevraagd, waardoor het niet duidelijk is *welke* verandering men wel/niet voor zich ziet (bijvoorbeeld de vraag over deelauto's: hier is zowel het idee van een *elektrische auto* als dat van een *deelauto* anders dan de huidige standaard). Een andere mogelijke aanscherping is het specifieker verwoorden van enkele vragen (bijvoorbeeld de vraag of nieuwbouw wenselijk is, kan afhankelijk zijn van *het type nieuwbouw*. Dit is echter niet verder gespecificeerd). In eventuele vervolgonderzoeken worden deze vragen in ieder geval aangescherpt.

Een andere (mogelijke) aanpassing voor vervolgonderzoek, is om meer informatie te geven bij de scenario's in de vragenlijst dan dat we in dit onderzoek hebben gedaan. Op basis van één afbeelding met onderschrift kan het wellicht lastig zijn voor deelnemers om een goed beeld te vormen van een scenario.

Conclusies en reflectie op resultaten

Dit onderzoek heeft zich gericht op de volgende onderzoeksvraag:

Welke toekomstscenario's vinden inwoners uit Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke (on)wenselijk en hoe schatten ze de waarschijnlijkheid van deze scenario's in?

Met als subvragen:

- *Waar komen wens en waarschijnlijkheid overeen?*
- *Waar botsen wens en waarschijnlijkheid?*

Wenselijke scenario's

Uit de resultaten is gebleken dat deelnemers 11 van de 20 scenario's wenselijk zouden vinden, waarvan drie scenario's ook als waarschijnlijk worden ingeschat. Voor deze scenario's die ***zowel wenselijk als waarschijnlijk*** worden geacht (verduurzamen van het huidige woningbestand en straatbeeld, een actief dorpsleven, en high-tech infrastructuur voor veiligheid) kan nagegaan worden of deze inderdaad aansluiten bij de huidige plannen van (lokale) overheden. Ook kan er gekeken worden of inwoners betrokken kunnen worden bij de uitwerking van deze scenario's, zodat er voldoende draagvlak is. Een interessante bevinding is het hoge percentage deelnemers dat de komst van nieuwe high-tech infrastructuur ter bescherming tegen de zee wenselijk vindt (76%). Hierbij speelt waarschijnlijk de locatie van Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke, vlak aan het water liggend, een grote rol. Bij het grootschalige inwonersonderzoek Leven in Zeeland (HZ KCZS, 2021) kwam naar voren dat slechts 30% van Zeeuwse inwoners meer politieke aandacht wil voor het verbeteren van de bescherming tegen de zee. Uit een recenter onderzoek uit 2023 onder uitgezet onder Panel Zeeland, bleek dat meer dan de helft van de panelleden meent dat de gevolgen van klimaatverandering tegen kunnen worden gegaan door het gebied rond Zeeuwse zeedijken anders in te richten. Hierbij moet gezegd worden dat het panel niet representatief is, en mannen, hoger opgeleiden, ouderen en inwoners van Middelburg oververtegenwoordigd zijn (HZ KCZS, 2023).

---

⁴ Het uitbreiden, verkorten, of aanpassen van de vragenlijst heeft vanzelfsprekend invloed op de vergelijkbaarheid van het onderzoek. Hoe meer en hoe ingrijpender de aanpassingen, hoe minder vergelijkbaar vervolgonderzoeken zullen zijn met dit onderzoek.

Zes van de wenselijke scenario's worden onwaarschijnlijk gevonden. Bij deze scenario's **botsen wens & waarschijnlijkheid**. Het gaat hier om meer zorgvoorzieningen voor ouderen, breder arbeids- en onderwijsaanbod, meer sport- en spel voorzieningen voor de jeugd, goedkoper tanken, en meer geld naar bewaren van de veiligheid. De eerste drie scenario's liggen in lijn met huidige verschraving op het gebied van voorzieningen in plattelandsregio's, waarbij de afstand tot voorzieningen voor veel inwoners steeds groter wordt. Sportvereniging zijn bijvoorbeeld de laatste 10 jaar veelal gefuseerd (zo ook de voetbalvereniging rond Hoedekenskerke⁵, steeds meer (basis)scholen fuseren of moeten hun deuren sluiten in kleine kernen⁶ en er is een tekort aan huisartsen in Zeeland⁷.

Van de overige twee wenselijke scenario's is de **waarschijnlijkheid niet duidelijk** (kleinschalige en natuurinclusieve landbouw, verwildering). Deze resultaten wijzen op een positieve houding van een aanzienlijk deel van inwoners ten opzichte van natuurherstel en meer natuurinclusieve landbouw. Deelnemers zien echter (nog) geen initiatieven in die richting. Omdat de resultaten aanwijzing geven dat er waarschijnlijk draagvlak is onder inwoners voor deze scenario's, bieden ze mogelijkheden voor initiatieven onder inwoners of vanuit de (lokale) overheid. Gezien de gevoeligheid rond deze thema's en omdat de deelnemers van dit onderzoek niet representatief zijn voor de inwoners in Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke, zou dit nader getoetst moeten worden onder verschillende groepen inwoners om een scherper beeld te krijgen. Een goed participatietraject in bijvoorbeeld natuurherstelprojecten als ontpoldering en de herinrichting van het platteland blijft zeer belangrijk. Ook kan meer aandacht voor natuurbeleving, de sociaal-culturele waarden van landschappen en nieuwe verhalen over de waarde van natuur helpen om inwoners warm te maken voor natuur (Dekker et al. 2012, Drenthen 2012).

Onwenselijke scenario's

Vijf scenario's worden door deelnemers als onwenselijk ervaren (eenzame ouderen; grootschalige landbouw; nieuwe (groene) industrie; een AZC; elektrische deelauto's). Het scenario 'meer eenzame ouderen' wordt als enige ook waarschijnlijk gevonden. Het scenario dat deelnemers het meest onwenselijk vinden is de komst van nieuwe (groene) industrie. Deelnemers zijn echter niet bang dat dit scenario ook daadwerkelijk realiteit zal worden.

Voor de scenario's die **zowel onwenselijk als onwaarschijnlijk** worden gevonden (schaalvergroting in de landbouw, groei van grootschalige (groene) industrie, elektrische deelauto's en de komst van een AZC), is het belangrijk om te onderzoeken of deze scenario's inderdaad niet te verwachten zijn. Als blijkt dat deze ontwikkelingen toch waarschijnlijk zijn, kan dit erop wijzen dat inwoners onvoldoende geïnformeerd zijn. Mocht dat het geval zijn, kan er gekeken worden hoe inwoners over deze (voor hen onwenselijke) ontwikkelingen geïnformeerd kunnen of moeten worden. Hoewel het gebruikelijk is dat

---

⁵ <https://www.hkw21.nl/> - website voetbalvereniging Hoedekenskerke & Kwadendamme

<https://www.dwo15.nl/324/historie/> - website sportvereniging Driewegen, Ovezande & Heinkensand (de dichtsbijzijnde vereniging voor Ellewoutsdijk

⁶ Basisschool Hoedekenskerke is door overname open kunnen blijven ondanks laag leerlingenaantal:

<https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/16513668/we-gaan-sowieso-heel-erg-feesten-leerlingen-blij-dat-de-regenboog-in-hoedekenskerke-mag-blijven>

Basisschool in Ellewoutsdijk is in 2010 gesloten: <https://www.pzc.nl/bevelanden/school-ellewoutsdijk-moet-dicht~a43af921/>

⁷ zie bijvoorbeeld: <https://huisartswerkt.nl/blog/annemarie-zeeland-krijgt-als-eerste-last-van-het-huisartsentekort>

inwoners niet erg positief staan tegenover de komst van grootschalige industrie in de regio, kunnen deze resultaten niet los gezien worden van de context waarin Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke zich bevinden, met name de locatie van de dorpen tussen industrie, energieopwekkingsinstallaties en kerncentrale(s).

De lage interesse voor elektrische deelauto's kan verschillende redenen hebben. Mogelijke redenen zijn a) dat inwoners waarde hechten aan het eigen bezit van een auto, b) inwoners liever niet elektrisch rijden, of c) er geen overlast van verkeer wordt ervaren in de dorpen, en het voordeel van minder autoverkeer op de weg daardoor geen (of een hele kleine) rol speelt. Enerzijds lijkt het begrijpelijk dat inwoners waarde hechten aan het bezitten van een eigen auto. Omdat er geen reguliere ov-verbinding is en men voor veel voorzieningen in andere dorpen moet zijn, is de beschikbaarheid van een (eigen) auto in deze dorpen vaak niet optioneel. Anderzijds kan het bezitten van een eigen auto ook een vorm van gewenning en gewoonte zijn. Inspiratie over duurzame lokale oplossingen voor het mobiliteitsvraagstuk in dunbevolkte regio's, kan inwoners aan het denken zetten over een andere invulling van mobiliteit. Een van de deelnemers van de werksessie gaf aan geïnspireerd te zijn door het voorbeeld van de Orkney Islands, die voorlopen als het gaat om lokale energieopwekking. Tijdens deze sessie werd ook de mogelijkheid benoemd voor inwoners van Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke om voor dagelijks woon-werk verkeer samen gebruik te maken van elektrische deelauto's, bijv. voor het dagelijkse verkeer van en naar Goes, waar een aanzienlijk deel van de inwoners werkt (en waar men nu dus veelal alleen heen en terug rijdt).

Andersom is er één scenario dat **onwenselijk maar wel waarschijnlijk** worden gevonden: eenzame ouderen. Oplossingen voor dit scenario liggen vooral in de koppeling met andere opgaven zoals wonen, een actief dorpsleven en mobiliteit. Het bouwen van senioren woningen die gericht zijn op (deels) gemeenschappelijk wonen zou bijvoorbeeld een mogelijke oplossingsrichting kunnen zijn. Ook lijkt er vaak toch veel mogelijk te zijn als inwoners te handen ineen slaan en hierbij gesteund worden door gemeenten. Zo houden inwoners in een Gronings dorp samen een gezondheidscentrum in het dorp open dat tevens dienstdoet als dorpskeuken en ruilbibliotheek⁸.

Wenselijkheid verdeeld of neutraal

Deelnemers zijn verdeeld over de wenselijkheid van meer toerisme, maar achten dit scenario wel waarschijnlijk. Daarnaast waren deelnemers overwegend neutraal over drie scenario's (lokale energiecoöperaties; thuiswerken; LHBTGQ+ parade). Een LHBTGQ+ parade en energiecoöperaties achten ze daarbij ook onwaarschijnlijk.

Zo waren er evenveel deelnemers voor als tegen groei van de toeristische sector. Een toename van het aantal toeristen dat jaarlijks naar Zeeland komt ligt in lijn der verwachting (HZ Kenniscentrum Kusttoerisme, 2024), zoals ook deelnemers van dit onderzoek inschatten. Naast dat toerisme een gunstig effect heeft op de economie en in leefbaarheid in Zeeland, ervaren inwoners ook overlast door de toenemende drukte. Als het gaat om de brede welvaart in de regio zullen er dus afwegingen moeten gemaakt tussen de economische waarden die meer toeristen met zich meebrengen en het welzijn van de Zeeuwse inwoner dat daardoor onder druk kan komen te staan. Deze ambitie is dan ook gesteld in het perspectief 'Bestemming Zeeland 2030', een Zeeland-brede thematische ambitie

---

⁸ <https://www.laefhoes.nl/>

om een vrijetijdssector te creëren die in harmonie is met de samenleving en de omgeving (HZ Kenniscentrum Kusttoerisme, 2024).

De geringe interesse in energievooperaties is lastig te duiden. Energievooperaties hebben de potentie om de lasten en lusten van de energietransitie beter te verdelen. Door winst terug te laten vloeien naar inwoners (leden van de coöperatie) of te investeren in de gemeenschap, zouden lokale gemeenschappen beter af zijn in vergelijking met de situatie waarbij energie in handen is van grote, commerciële, energiebedrijven (TNO, 2023). In een gemeente als Borsele, waar er relatief veel 'lasten' zullen worden ervaren door nieuwe infrastructuur om de energietransitie mogelijk te maken, zouden energievooperaties lokale gemeenschappen ten goede kunnen komen. Een waarschijnlijke reden voor de geringe interesse is te weinig bekendheid onder de deelnemers van dit onderzoek over de kansen en mogelijkheden van een energievooperatie, en überhaupt over verschillende mogelijkheden van actieve betrokkenheid als burger bij de energietransitie. Om burgers de mogelijkheid te geven om actief mee te doen in de energietransitie, zouden zij idealiter al betrokken moeten worden bij het opstellen van beleid en strategie, in dit geval de Regionale Energie Strategie. Dit is onvoldoende gebeurd in Zeeland volgens Lelieveldt en Scharm (2023) en kan een reden zijn voor de geringe interesse in energievooperaties. Dit werd ook bevestigd door deelnemers van de werksessie. Een andere mogelijkheid is dat zij geen toegevoegde waarde van een nieuwe energie coöperatie zien. Om dit resultaat beter te kunnen duiden zal meer onderzoek nodig zijn.

Neutraliteit rondom scenario's als thuiswerken en een Zeeuwse parade is mogelijk te verklaren door de geringe impact die deze scenario's mogelijk hebben op het dagelijks leven van de meeste deelnemers. Oog blijven houden voor minderheden of kwetsbare groepen bij situaties waar de meerderheid geen uitgesproken mening over heeft kan belangrijk zijn in een samenleving die waarde hecht aan inclusiviteit, diversiteit en sociale veiligheid. Zeker in kleine gemeenschappen waar minderheden mogelijk minder snel aansluiting bij gelijkgestemden kunnen vinden, simpelweg door kleinere inwoneraantallen en het meer afgelegen karakter van gemeenschappen in plattelandsregio's. Dit lijkt bijvoorbeeld het geval te zijn bij de LHBTGQ+ gemeenschap (Grant et al., 2025; Rickard & Yancey, 2018)⁹.

Resultaten in relatie tot brede welvaart

Als we naar de resultaten kijken vanuit het perspectief van brede welvaart, vallen de volgende dingen op.

Als het gaat om de dimensie 'milieu' in relatie tot 'materiele welvaart' zien we dat deelnemers een voorkeur uitspreken voor kleinschalige initiatieven waarbij de natuur meer plek krijgt boven scenario's waarbij een economisch perspectief voorop staat, zoals intensieve landbouw en meer (groene industrie). Over de groei van de toeristische sector, een ander belangrijk onderdeel van de lokale economie, zijn deelnemers verdeeld. Dit wijst erop dat deelnemers geen voorstander zijn van economische groei 'koste wat kost'. Als we kijken naar de energietransitie, lijkt het erop dat 'onbekend onbemind is': verduurzamen van woningen en straatbeeld staan deelnemers positief tegenover, energievooperaties en elektrische deelauto's zijn (nog) niet gewenst.

Als we kijken naar de thema's van wonen, gezondheid en welzijn lijkt het waardevol om deze in samenhang te bekijken. Deelnemers vonden zowel nieuwbouw als meer zorgvoorzieningen voor

---

⁹ Initiatieven als 'Young Gay Farmers'⁹ en 'Pride Juice'⁹, een lokaal geproduceerd groente & fruitsap, vragen aandacht voor de acceptatie van queer jongeren op het platteland.

ouderen wenselijk (maar onwaarschijnlijk). Reflecterend hierop kwam uit de werksessie naar voren dat ouderen de dorpen vaak inruilen voor de meer stedelijke gebieden door een gebrek aan levensloopbestendige woningen, zorg en andere voorzieningen. Het combineren van wonen, clustering van voorzieningen en een infrastructuur die sociale cohesie uitnodigt (bijv. door gebruik gemeenschappelijk ruimtes) zou voor dit vraagstuk wellicht een mogelijke oplossingsrichting zijn.

Ook een divers arbeids – en onderwijsaanbod werd als wenselijk bestempeld door deelnemers van de vragenlijst. Uit de reflecterende discussie tijdens de werksessie kwam naar voren dat het niet eens zozeer gaat om meer aanbod in de directe omgeving, maar dat vooral mobiliteit een vaak een probleem is. Om ergens te komen is men afhankelijk van de auto, en dat is zeker voor de jeugd en jonge gezinnen met kinderen, een reden om weg te trekken.

Als het gaat over de dimensie samenleving van brede welvaart komt uit de vragenlijst naar voren dat een actief dorpsleven met vrijwillige inzet wordt als waardevol en gewenst bestempeld. Het omarmen van diversiteit en het integreren van minderheden zou mogelijk een aandachtspunt kunnen zijn (mochten er situaties rondom deze thema's zich in de toekomst voordoen), maar hierover kunnen we op basis van de resultaten van dit onderzoek geen uitspraken doen. De komst van een AZC bijvoorbeeld kan niet-wenselijk worden gevonden om meerdere redenen. Dit hoeft niet direct te betekenen dat er argwaan bestaat tegenover minderheden.

Aanbevelingen

- **Vraagstelling en resultaten gebruiken als gespreksmodel:** de opzet van het onderzoek en inzichten die het oplevert zijn bij uitstek geschikt als input voor een gezamenlijk gesprek over de toekomst van een dorp of regio. De resultaten uit deze vragenlijst zien wij dan ook niet als 'eindproduct' maar juist als het begin van een gesprek over de toekomst. Daarnaast beogen wij in de doorontwikkeling van dit onderzoek de opzet van de vragenlijst te gebruiken voor het vormgeven van een fysiek gespreksmodel
- **Plaats de verschillende scenario's in hun context en koppel ze zoveel mogelijk aan elkaar:** De beleving van inwoners over specifieke thema's is vaak gelaagd en contextueel. Dat betekent bijvoorbeeld dat inwoners positief tegenover het verduurzamen van het woningbestand zijn, maar niet per se bepaalde ouder woningen die van sociale/culturele/historische waarde zijn willen laten vervangen door (duurzamere) nieuwbouw. Opgaven in de bredere context plaatsen voorkomt 'tunnelvisie' oplossingen die op weerstand kunnen stuiten. Daarnaast biedt het koppelen van opgaven vaak veel mogelijkheden en maakt een bepaalde oplossing aantrekkelijker, bijvoorbeeld het koppelen van nieuwe woningen aan zorg en sociale gezondheid van ouderen, of aan de herinrichting van het platteland. Dit brengt ons gelijk naar de volgende aanbeveling, het stimuleren van 'out of the box' oplossingen.
- **Stimuleer out of the box denken en oplossingen:** bij sommige vraagstukken zijn de bekende wegen al verkend en ongeschikt gevonden voor de bepaalde locatie. Een voorbeeld hiervan is openbaar vervoer in Zeeland, ondanks dat er verschillende keren geprobeerd is om meer en beter busverbindingen in Zeeland te krijgen, blijkt dit in de praktijk lastig te realiseren. Als de gangbare oplossingen niet blijken te werken is het zaak om buiten te lijntjes te gaan denken. Inwoners hebben zelf vaak veel ideeën over wat mogelijk zou kunnen zijn, en kunnen ook op weg geholpen worden door ze informatie en inspiratie te bieden over mogelijkheden

en voorbeelden uit bijvoorbeeld andere regio's. Ook bieden creatievere oplossingen vaak meer ruimte om de koppeling met andere opgaven op de zoeken. Een aantal voorbeelden:

- Voor het scenario eenzame ouderen & wonen: versoepel wet en regelgeving om verschillende vormen van (samen)wonen makkelijker te maken. Ga in gesprek met inwoners over wensen, mogelijkheden, obstakels van bijvoorbeeld gezamenlijk wonen. Ook de koppeling wonen en de herinrichting van het platteland kan mogelijkheden bieden: kunnen oude schuren wellicht appartementen wonen met gezamenlijke buitenruimtes?
  - Als het gaat om mobiliteit: als conventionele busverbindingen niet blijken te werken, wat zou wel kunnen? Onderzoek bijvoorbeeld de mogelijkheden van elektrische deelauto's en ga met inwoners in gesprek over de kansen die deze mogelijkheid kan bieden: koppeling met lokale energieopwekking en opslag, sociale cohesie en gemeenschapsgevoel.
  - Met betrekking tot zorgvoorzieningen: wat kan er wel in een kleine dorpskern (of samen met een aantal verschillende kleine kernen)? Een mobiele zorgbus? Een verzorgingstehuis gerund door inwoners zelf, in de vorm van bijvoorbeeld een cooperatie? Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld te vinden in Groningen, waar inwoners een verzorgingstehuis en een voormalig huisartsenpraktijk hebben overgenomen ('t LeafHoes America, 2023; Klooster&Buren, 2025).
- ***Informeer inwoners over mogelijkheden en neem ze mee in beleid en strategie voor de toekomst:*** hoe meer inwoners vanaf het begin worden meegenomen in beleid en strategie, hoe groter de kans dat ze ook in latere stadia actief participeren en bijdragen aan de uitvoering ervan. Ze zijn dan beter op de hoogte van kansen en mogelijkheden. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gelden voor het scenario van energiecoöperaties maar ook de mogelijkheden die er zijn, en waar inwoners vaak niet van op de hoogte zijn, voor (financiële) steun voor lokale initiatieven (bijv. het LEADER programma of andere gemeentelijke subsidies).

7: Referenties

- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024a). *Kerncijfers wijken en buurten 2024* [Dataset]. Geraadpleegd op 6 februari 2025 van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85984NED/table?ts=1738840785067>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024b). *Regionale Monitor Brede Welvaart*. Geraadpleegd op 9 januari 2025, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>.
- Klooster&Buren. (2025). *Coöperatie Klooster en Buren, Modern Noaberschap*. Geraadpleegd op 13 maart 2025, van [Over ons – Coöperatie Klooster&Buren](#)
- De Publieke Ontwerppraktijk (PONT). (z.d.). *Publicaties over toekomstdenken*. Geraadpleegd op 14 februari 2025 van <https://www.depubliekeontwerppraktijk.nl/kennis-tools/publicaties-over-toekomstdenken/>
- Dekker, J., ten Cate, B., van Dijk, J., Dirx, J., van Egmond, P., & van Oostenbrugge, R. (2012). Nieuwe kennis voor een nieuw natuurbeleid. *Landschap*, 29(1), 45–51. <https://edepot.wur.nl/213833>
- Drenthen, M. (2012). Durf te verhalen over de betekenis van de natuur! *Vakblad Natuur Bos Landschap*, 9(2), 32–34 <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/93821/93821.pdf>
- Finland Futures Research Center, University of Turku. (z.d.). *Rural Trends*. Geraadpleegd op 5 februari, van <https://ruraltrends.eu/>
- Hier. (2023). *Lokale energiemonitor 2023*. Geraadpleegd op 7 maart 2025 van <https://www.hier.nu/lokale-energie-monitor-2023>
- HZ Kenniscentrum Kusttoerisme. (2024). *De gast van de toekomst in Zeeland in 2040*. Geraadpleegd op 12 februari 2025, van https://www.kenniscentrumtoerisme.nl/images/c/cb/De_gast_van_de_toekomst_in_Zeeland_in_2040_def%29.pdf
- HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. (2023). *Bescherming van Zeeland tegen het water*. Geraadpleegd op 7 maart 2025 van <https://publicaties.kczs.nl/bescherming-van-zeeland-tegen-water>
- HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. (2024). *Hoe is het met de brede welvaart in Zeeland?* Geraadpleegd op 12 december 2024, van <https://publicaties.kczs.nl/hoe-het-met-de-brede-welvaart-zeeland>.
- HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. (2022a). *Leven in de Bevelanden*. Geraadpleegd op 17 januari 2025, van <https://publicaties.kczs.nl/sites/default/files/media-files/017%20Dig%20brochure%20Leven%20in%20de%20Bevelanden%E2%80%93v6.pdf>
- HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. (2022b). *Leven in Zeeland*. Geraadpleegd op 17 januari 2025, van https://publicaties.kczs.nl/sites/default/files/media-files/008%20Dig%20brochure%20Leven%20in%20Zeeland_v7.pdf
- HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. (2023). *Zeeuwse inwoners en het verduurzamen van de eigen woning*. Geraadpleegd op 11 november 2024, van <https://publicaties.kczs.nl/zeeuwse-inwoners-en-het-verduurzamen-van-de-eigen-woning>

Kuhmonen, T., Ahlmeyer, F., Dotzblasz, S., Janc, K., Raczyk, A., Ruuska, P., Skrzypczyński, R. & Volgmann, K. (2021). *Trend analysis: technical report*. Ruralization. D4.1. <https://ruralization.eu/wp-content/uploads/2022/10/D4.1-Trend-analysis-technical-One-technical-report-of-the-trend-analysis.pdf>

't LeafHoes America. (2023). Stichting het LeafHoes America. Geraadpleegd op 13 maart 2025, van ['t LaefHoês | voor en door America](#)

Lelieveldt, H., & Schram, W. (2023). Where are the citizens? Unravelling the lopsided nature of stakeholder participation in the Dutch regional energy transition. *Energy Research & Social Science*, *96*, 102925. <https://doi.org/10.1016/J.ERSS.2022.102925>

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. (z.d.). *Westerschelde & Saeftinghe*. Geraadpleegd op 11 februari 2025, van <https://www.natura2000.nl/gebieden/zeeland/westerschelde-saeftinghe>

Peters, B. G. (2017). What is so wicked about wicked problems? A conceptual analysis and a research program. *Policy and Society*, *36*(3), 385-396. <https://doi.org/10.1080/14494035.2017.1361633>

Rittel, H. W., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy sciences*, *4*(2), 155-169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>

Ruralization. (z.d.). Project website. Geraadpleegd op 5 februari 2025 van <https://ruralization.eu/>

TNO. (2023). *De onmisbare rol van energievooperaties in de energietransitie*. Geraadpleegd op 7 maart 2025 van <https://www.tno.nl/nl/newsroom/insights/2023/11/energiecooperaties-energietransitie/>

Toivonen, S., Rashidfarokhi, A., & Kyrö, R. (2021). Empowering upcoming city developers with futures literacy. *Futures*, *129*, 102734. <https://doi.org/10.1016/J.FUTURES.2021.102734>

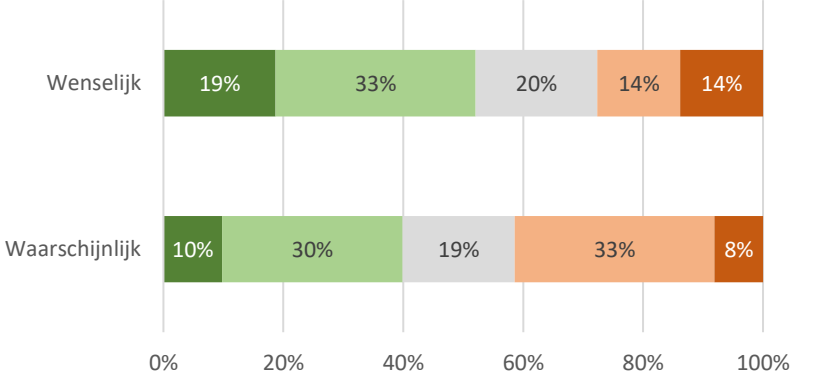
Voros, J. (2003). A generic foresight process framework. *Foresight*, *5*(3), 10-21. [10.1108/14636680310698379](https://doi.org/10.1108/14636680310698379)

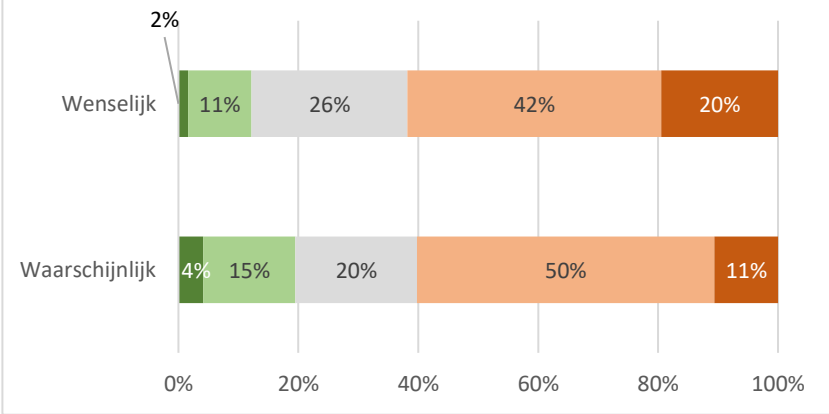
Waterschap Scheldestromen. (2024). *Stille Kracht. Over dijken en duinen*. Geraadpleegd op 13 maart 2025 van <https://scheldestromen.nl/sites/default/files/2024-10/Magazine%20Stille%20Kracht%20-%20over%20sterke%20dijken%20en%20duinen%202024.pdf>

Zonnenberg, A. (2023). *De studie van 'toekomstdenken': wat als we onze aannames over de tijd die nog gaat komen eens grondig ondervragen?* Radboud Universiteit onderzoeksbericht. Geraadpleegd op 10 februari 2025 van <https://www.ru.nl/onderzoek/onderzoeksnieuws/de-studie-van-toekomstdenken-wat-als-we-onze-aannames-over-de-tijd-die-nog-gaat-komen-eens-grondig-ondervragen>

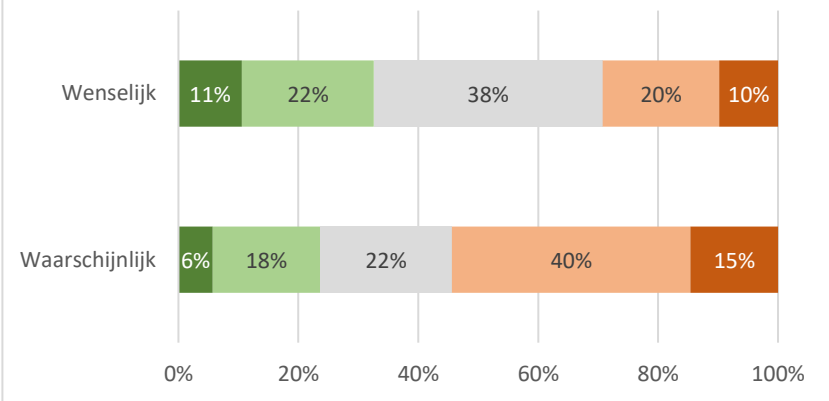
8: Bijlagen

Bijlage 1: figuren met resultaten per vraag

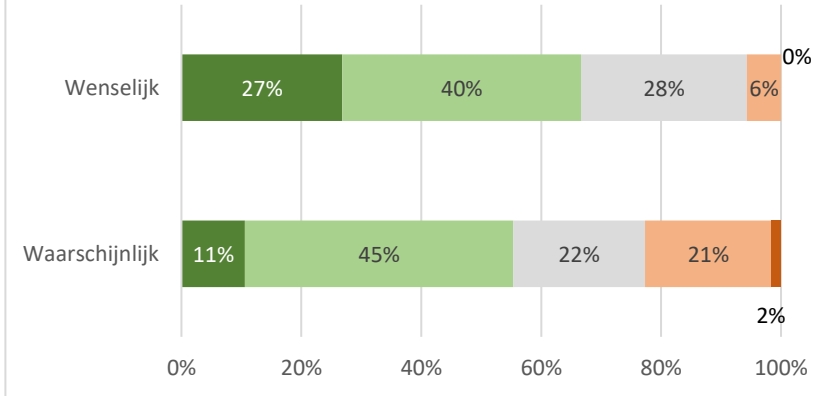
Vraag & afbeelding	Resultaten																		
Vraag 1: Stukken landbouwgrond rondom Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke worden teruggegeven aan de natuur (verwildering).																			
	 <table border="1"><thead><tr><th>Categorie</th><th>Dark Green</th><th>Light Green</th><th>Grey</th><th>Orange</th><th>Dark Orange</th></tr></thead><tbody><tr><td>Wenselijk</td><td>19%</td><td>33%</td><td>20%</td><td>14%</td><td>14%</td></tr><tr><td>Waarschijnlijk</td><td>10%</td><td>30%</td><td>19%</td><td>33%</td><td>8%</td></tr></tbody></table>	Categorie	Dark Green	Light Green	Grey	Orange	Dark Orange	Wenselijk	19%	33%	20%	14%	14%	Waarschijnlijk	10%	30%	19%	33%	8%
Categorie	Dark Green	Light Green	Grey	Orange	Dark Orange														
Wenselijk	19%	33%	20%	14%	14%														
Waarschijnlijk	10%	30%	19%	33%	8%														
Vraag 2: uitbreiding van de intensieve landbouw rondom Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke.																			

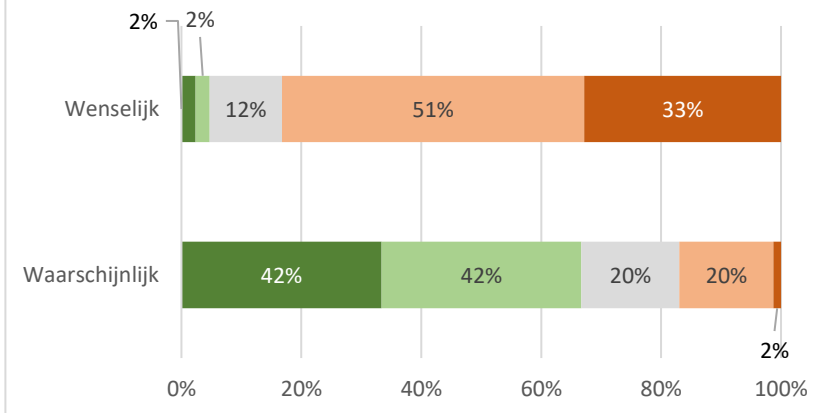
Vraag 3: een lokale energiecoöperatie in Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke waarvan de winst direct naar de leden gaat.

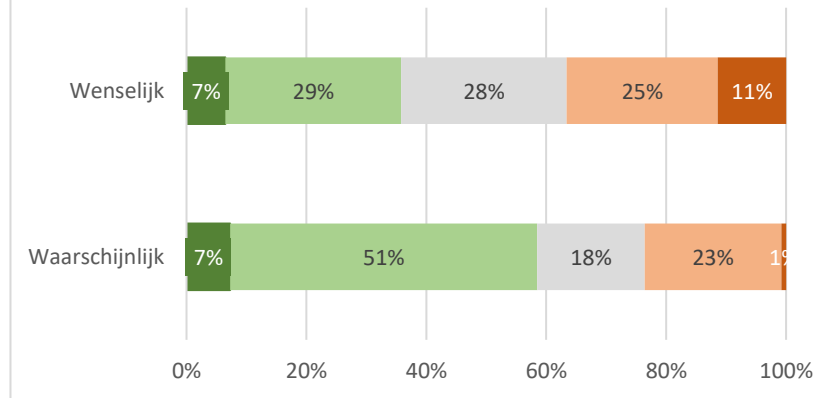
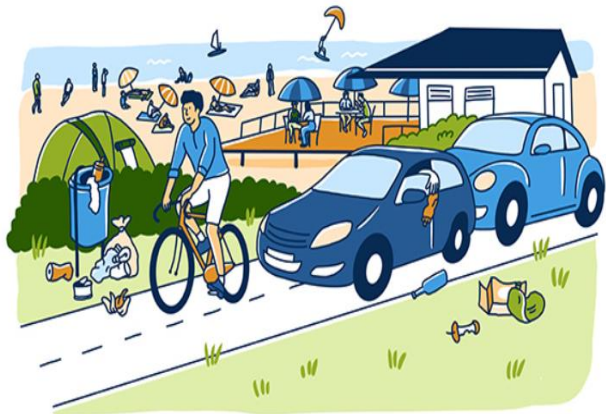
Vraag 4: Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke heeft een actief dorpsleven, zoals een gezamenlijke moestuin of koken voor ouderen.

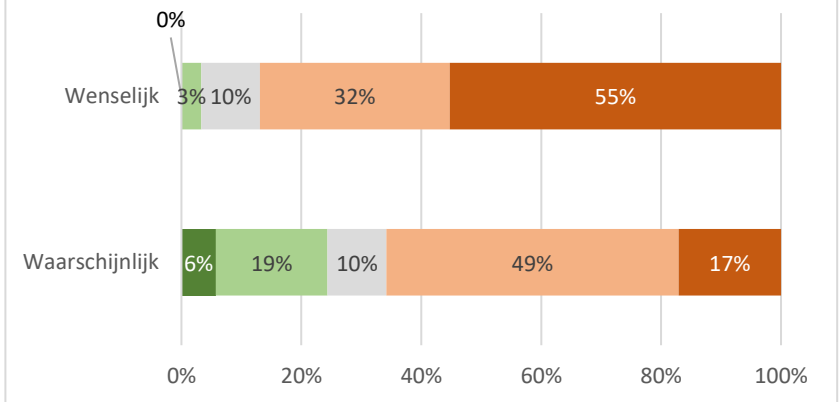
Vraag 5: Er zijn meer eenzame ouderen in Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke.

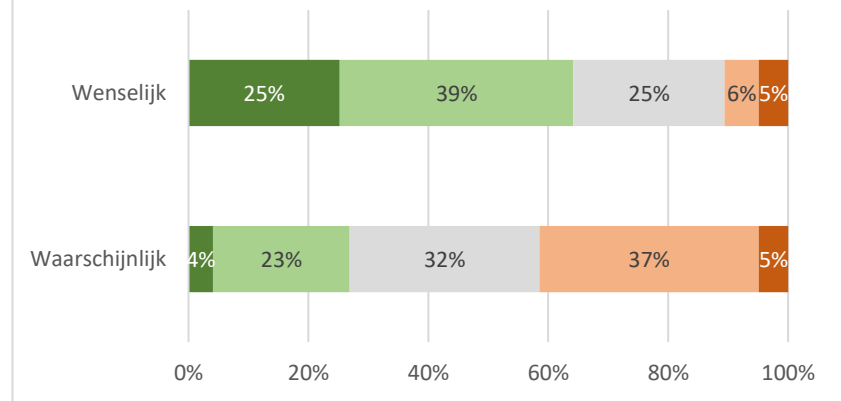
Vraag 6: Meer toeristen komen vakantie vieren in en rondom Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke.

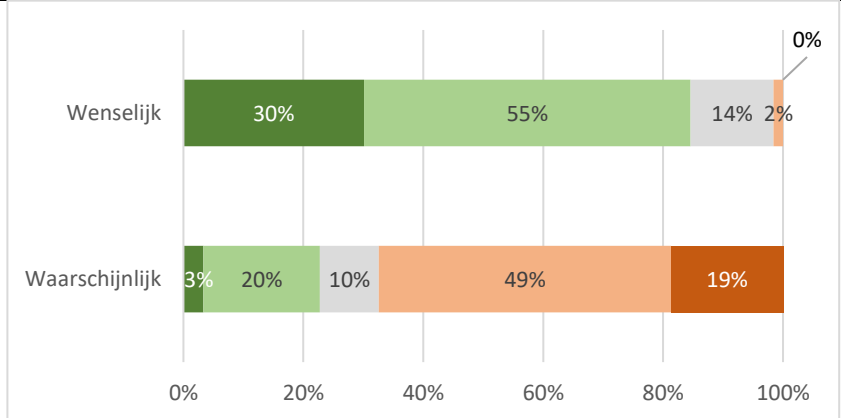
Vraag 7: Er ontstaat een nieuwe grootschalige industrie op groene stroom in en rondom Ellewoutsdijk.

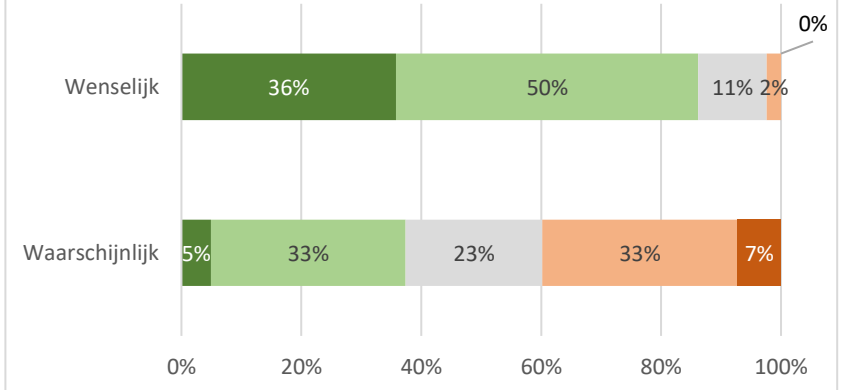
Vraag 8: Kleinschalige landbouw rondom Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke waarin de natuur centraal staat, bijvoorbeeld een voedselbos en samen duurzaam voedsel produceren.

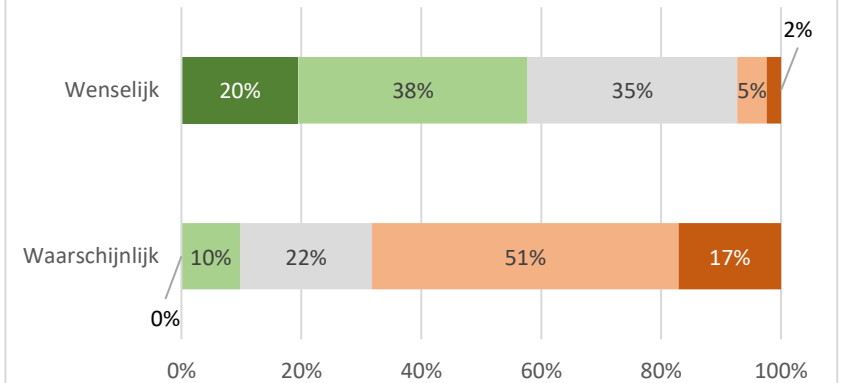
Vraag 9: Er zijn meerdere zorgvoorzieningen voor ouderen in Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke (bijvoorbeeld thuiszorg, huisarts).

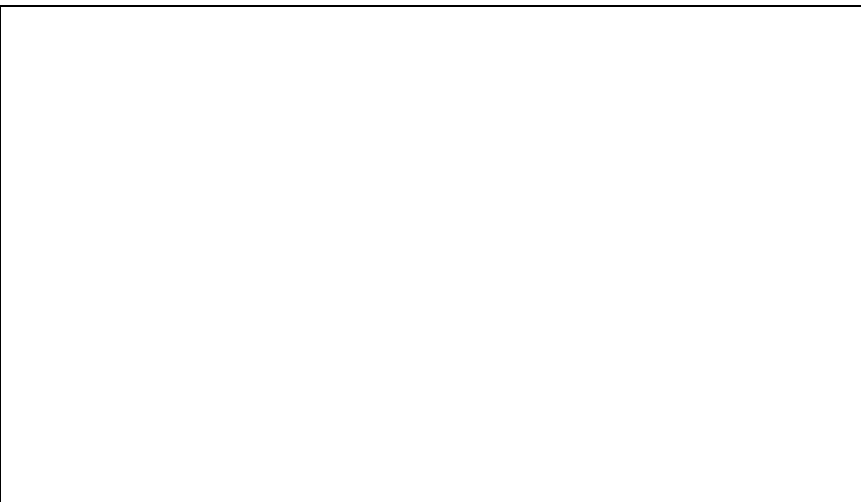
Vraag 10: Verschillende sport- en spelactiviteiten in Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke in het kader van de gezondheid van kinderen.

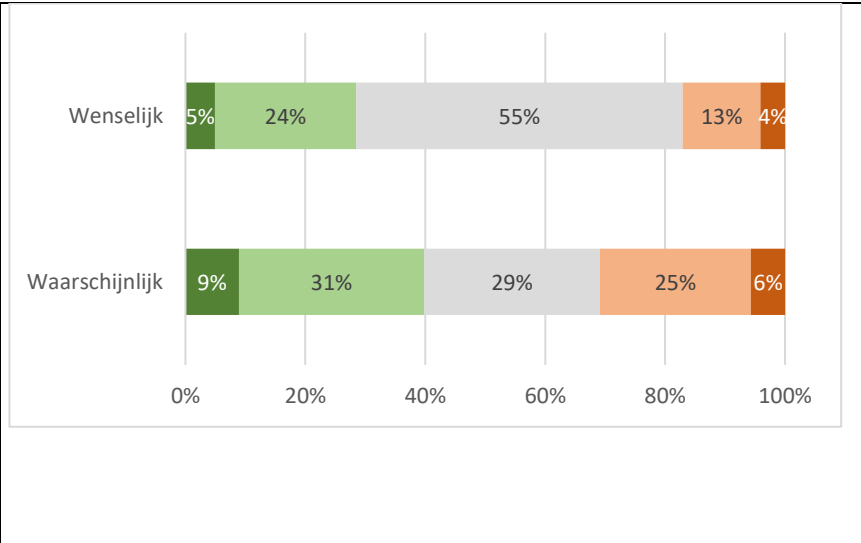
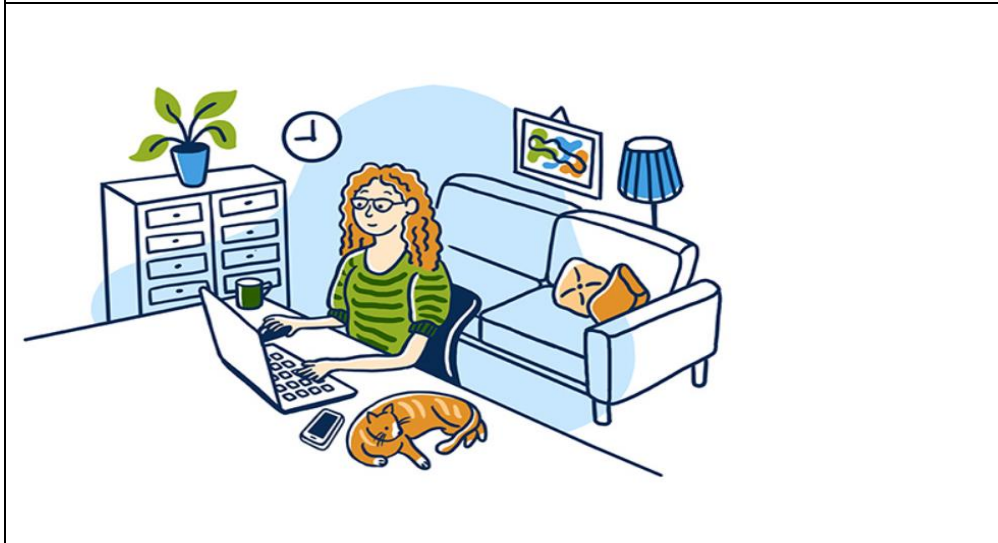
Vraag 11: Er is een divers arbeids- en onderwijsaanbod in en rondom Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke. (Met divers aanbod bedoelen we vanuit verschillende sectoren en voor verschillende opleidingen).

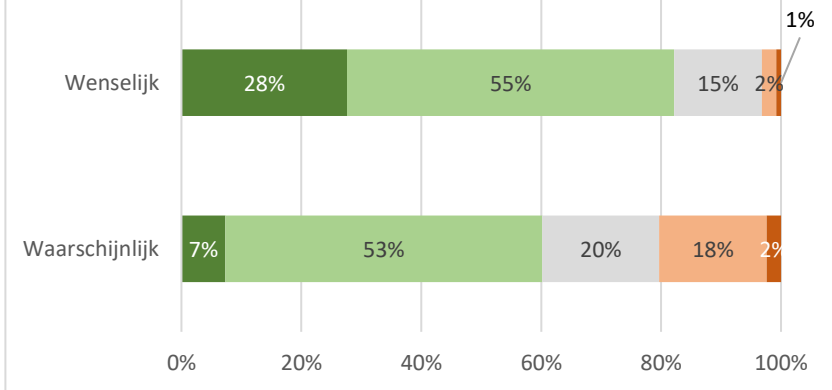

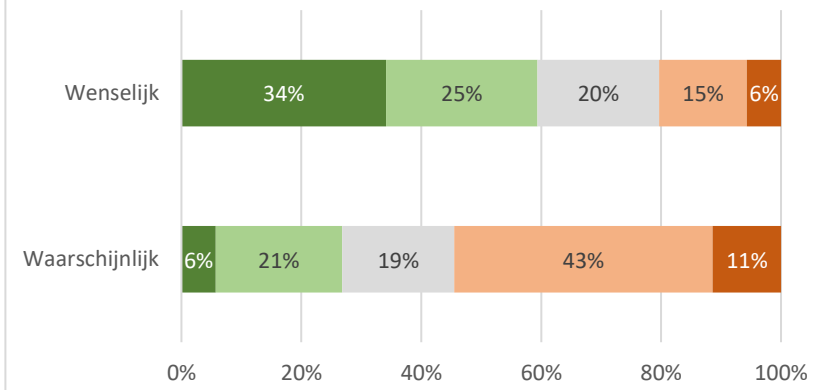
Vraag 12: Inwoners van Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke werken voornamelijk vanuit huis.

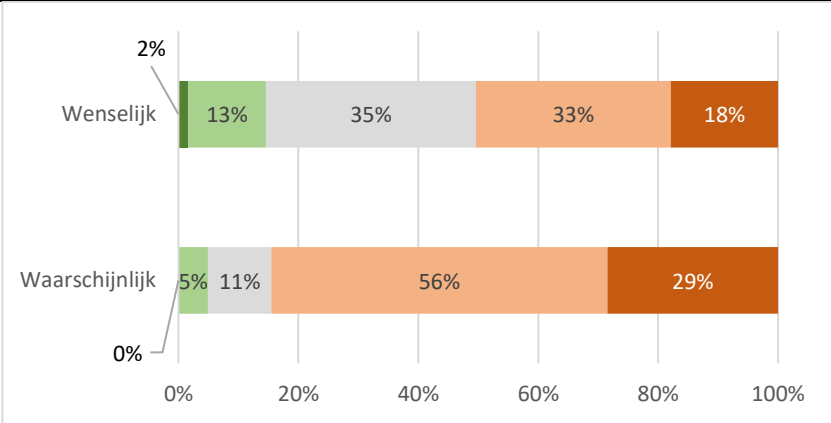
Vraag 13: Bestaande woningen in Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke worden duurzamer gemaakt en tuinen/straten worden vergroend.

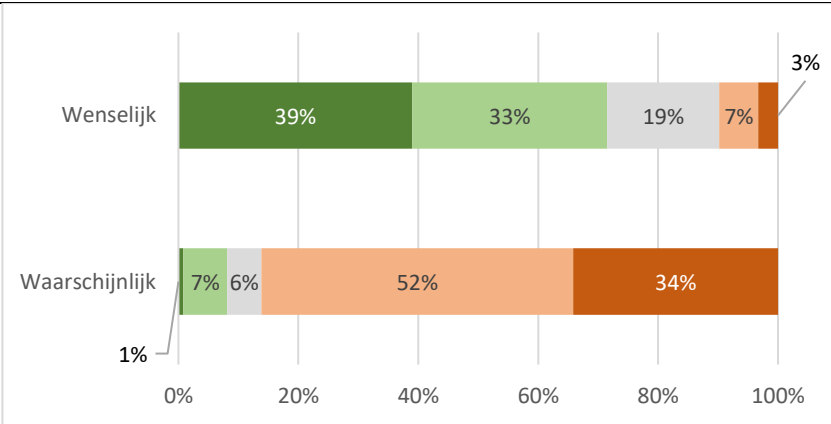
Vraag 14: Er worden nieuwe woningen gebouwd in Ellewoutsdijk.

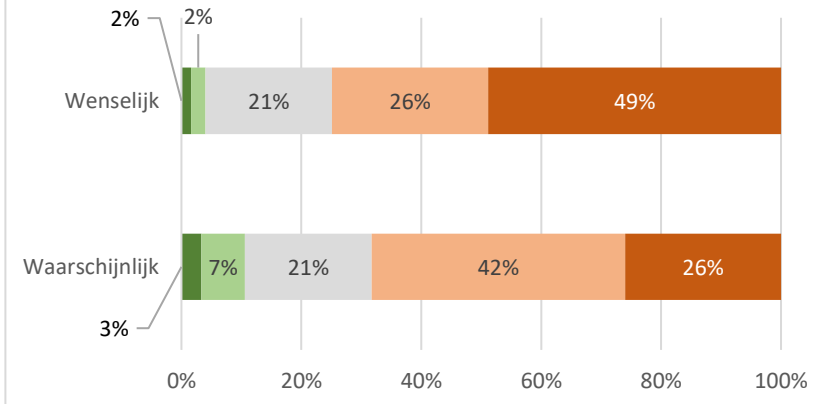
Vraag 15: Inwoners hebben minder eigen auto's en delen elektrische auto's, waardoor er minder autoverkeer is in Ellewoutdijk/Hoedekenskerke.

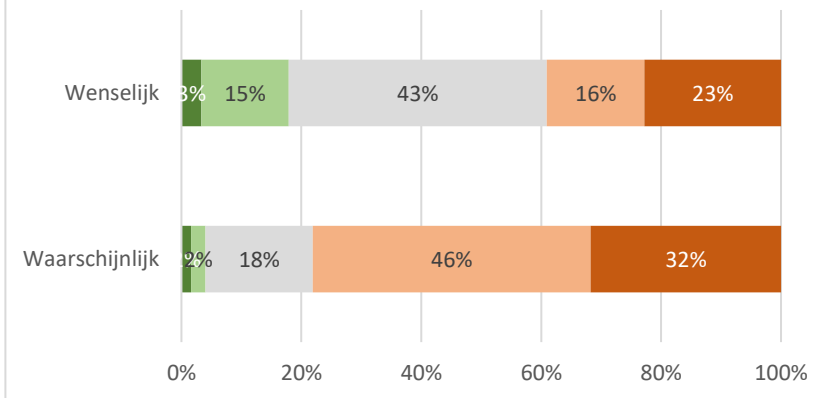
Vraag 16: Tanken in de omgeving van Ellewoutdijk wordt goedkoop ter compensatie van geen of slecht openbaar vervoer.

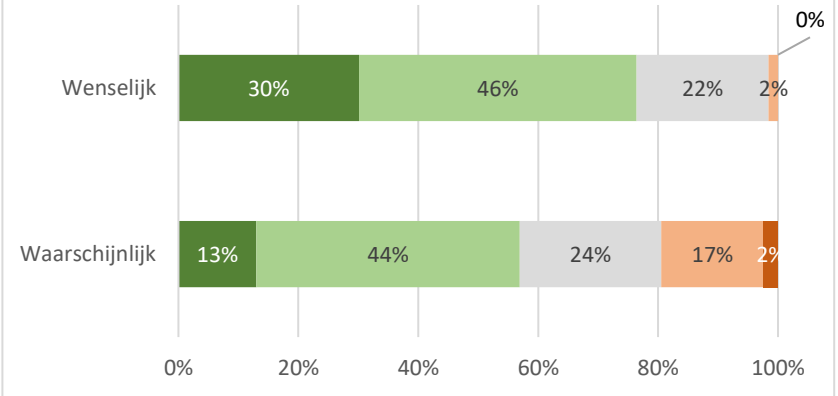
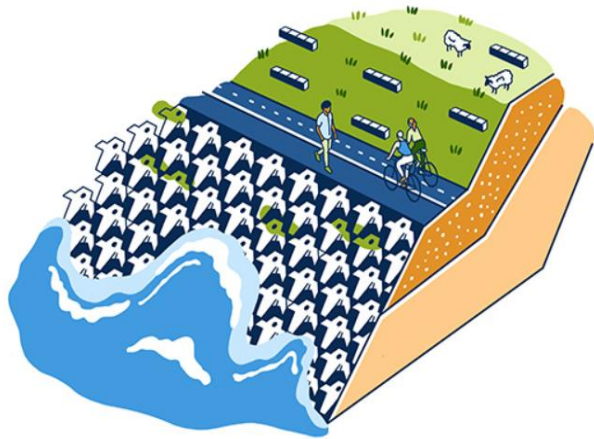
Vraag 17: Een nieuw asielzoekerscentrum (AZC) in Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke (maximaal 40 asielzoekers).

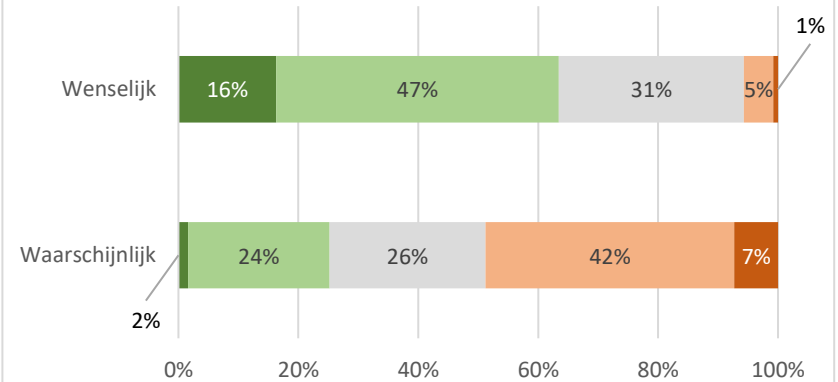
Vraag 18: Diversiteit onder inwoners (gender, (seksuele) geaardheid) wordt gevierd met een 'Zeeuwse Parade' in Ellewoutsdijk/Hoedekenskerke.

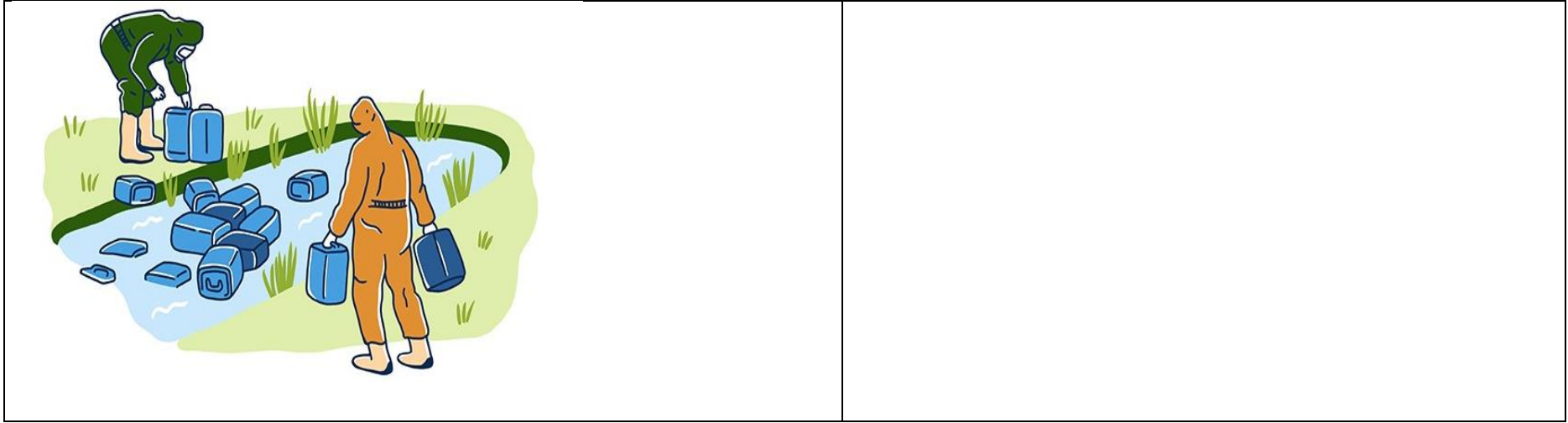

Vraag 19: Nieuwe high-tech infrastructuur beschermt Ellewoutdijk/Hoedekenskerke en omgeving tegen het water als gevolg van zeespiegelstijging.

Vraag 20: Er gaat meer geld naar het waarborgen van de veiligheid in en rondom Ellewoutdijk/Hoedekenskerke, bijvoorbeeld om overlast van drugscriminaliteit te voorkomen.

Bijlage 2: onderwerpen in survey i.c.m. Brede Welvaarts-thema's

Vraag	Primaire BW thema	Overige BW-thema's
V1: Verwildering	Milieu	Wonen
V2: Intensivering Landbouw	Milieu	Wonen
V3: Lokale energiecoöperatie	Milieu	Materiële welvaart
V4: Actief dorpsleven	Welzijn	Samenleving
V5: Eenzame ouderen	Welzijn	Samenleving
V6: Groei Toerisme	Materiële welvaart	Arbeid & vrije tijd, wonen
V7: Groei grootschalige groene industrie	Materiële welvaart	Arbeid & vrije tijd, milieu, gezondheid, wonen
V8: De-growth: focus op kleinschalige landbouw	Materiële welvaart	Milieu, samenleving
V9: Zorgvoorzieningen	Gezondheid	Wonen, welzijn
V10: Sport & spel kinderen	Gezondheid	Wonen
V11: Divers arbeids & onderwijsaanbod	Arbeid & vrije tijd	Materiële welvaart
V12: Thuiswerken	Arbeid & vrije tijd	Materiële welvaart,
V13: Verduurzaming woningen & straatbeeld	Wonen	<i>Milieu, materiële welvaart, gezondheid</i>
V14: Nieuwbouw in/rond dorp	Wonen	Samenleving
V15: Deelauto's	Wonen	Samenleving, milieu
V16: Goedkoop tanken	Wonen	Samenleving, milieu, materiële welvaart
V17: Komst AZC	Samenleving	Subjectieve veiligheid
V18: LHBTQ+/Parade	Samenleving	X
V19: High-Tech infrastructuur	Veiligheid	Wonen
V20: Investering in veiligheid – drugscriminaliteit	Veiligheid	X